

Integrale hulp MBO-studenten

Integrale hulp via Begeleid Leren voor MBO-studenten
met psychische problemen in Utrecht

Integrale hulp MBO- studenten

Integrale hulp via Begeleid
Leren voor MBO-studenten
met psychische problemen in
Utrecht

M. van Bon-Martens
P. van Heijst
T. van Doesum
H. Jonkman
V. Fafieanie

Colofon

Auteurs

Marja van Bon-Martens, Trimbos-instituut
Pim van Heijst, Hogeschool Utrecht
Tessa van Doesum, Trimbos-instituut
Harrie Jonkman, Verwey-Jonker Instituut
Vincent Fafieanie, Nederlands Jeugdinstituut

Projectgroep (alfabetisch)

Bea van Doorn, U-2B Heard!
Esther Schepers, Stichting Lokalis
Harrie Jonkman, Verwey-Jonker Instituut
Jacques Verheijke, Hogeschool Utrecht (tot 1-8-2019)
Linda Zengerink, U-2B Heard!
Lisette Jongbloets, VG Gemeente Utrecht
Marco van Luijn, MBO Utrecht
Marja van Bon-Martens, Trimbos-instituut (projectleiding)
Nicole van Erp, Trimbos-instituut (tot 1-1-2019)
Pim van Heijst, Hogeschool Utrecht (projectleiding)
Sonja van Rooijen, Trimbos-instituut (tot 1-5-2017)
Susan Branje, Universiteit Utrecht
Tessa van Doesum, Trimbos-instituut (vanaf 1-2-2019)
Vincent Fafieanie, Nederlands Jeugdinstituut
Wytse de Jong, MO Gemeente Utrecht

Ontwerp

Punt Grafisch Ontwerp, Utrecht

Productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

M. van Bon-Martens

Kerngroep MBO (alfabetisch)

Alexandra Jeronimus, MBO Utrecht
Bart van Riet, MBO Utrecht
Cindy Noble, Lokalis
Eugenie Somers, , MBO Utrecht
Ines Schuitema, Lokalis
Jacques Verheijke, Hogeschool Utrecht (tot 1-8-2019)
Marco van Luijn, MBO Utrecht (projectleiding MBO)
Marian Cuijpers, MBO Utrecht
Nicole van Erp, Trimbos-instituut (tot 1-1-2019)
Pim van Heijst, Hogeschool Utrecht
Rineke Sturm, MBO Utrecht
Ruth Sas, MBO Utrecht

Dit project wordt mogelijk gemaakt door ZonMw, projectnummer 737200022

en door MBO Utrecht

Deze uitgave is te downloaden via:

www.awtiutrecht.nl

www.trimbos.nl (Artikelnummer: AF1856)

© 2020, Trimbos-instituut, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

Inhoudsopgave

1	Introductie	5
1.1	Aanleiding voor het project	5
1.2	Doel en vraagstelling	5
1.3	Naar een gezamenlijke visie op integrale hulp voor MBO-studenten	6
1.4	Ontwikkeling van integrale hulp via Begeleid Leren op het MBO Utrecht	7
1.5	Opbouw huidige rapportage	7
2	De gezamenlijke visie op integrale hulp	8
2.1	De visie in het kort	8
2.2	De gezamenlijke visie in kaart gebracht	8
2.3	De twee dimensies	9
2.4	De negen thema's	9
2.5	Van visie naar werkwijze	10
3	Begeleid Leren	12
3.1	De methodiek Begeleid Leren	12
3.2	Implementatie Begeleid Leren op het MBO Utrecht	12
3.3	Werkwijze Begeleid Leren in het MBO	13
3.4	Casuïstiekbesprekingen voor ontwikkelen en leren	14
3.5	Samenwerking met jongeren	14
4	Methoden van onderzoek	16
4.1	Selectie, werving en toestemming studenten	16
4.2	Casuïstiekbesprekingen	16
4.3	Interviews	17
4.4	Onderzoek studentendossiers en registratiegegevens	18
5	Resultaten	19
5.1	Vertrouwen in het kunnen van de student	19
5.2	Eenduidige en herkenbare organisatie	21
5.3	Passende ondersteuning en welbevinden	26
6	Conclusies en aanbevelingen	28
6.1	Conclusies	28

6.2	Aanbevelingen	30
-----	---------------	----

7	Referenties	31
----------	--------------------	-----------

Bijlagen	32
-----------------	-----------

1 Introductie

1.1 Aanleiding voor het project

Uit onderzoek blijkt dat jongeren met psychische problemen vastlopen in het beroepsonderwijs omdat zij onvoldoende maatwerk en samenwerking ondervinden tussen school en hulpverleners binnen én buiten de school (de Poot, Vanneste, de Rijk, & Feron, 2016). Ook ervaren zij onbegrip bij medestudenten en docenten. Jongeren geven zelf aan dat zij de weg naar ondersteuning niet weten te vinden en dat zij hun problemen niet durven te bespreken (Evenboer, Douwes, Krediet, & Metselaar, 2019). Onzekerheid, onbekendheid, schaamte en ervaren stigma spelen hierbij een voorname rol (Daemen & Rebel, 2018; Janmaat, 2013). Veel jongeren met psychische problemen lopen hierdoor vast in het onderwijssysteem, vallen voortijdig uit en behalen geen startkwalificatie. Hierdoor hebben zij zeer beperkte mogelijkheden om een baan te verwerven (Cuelenaere, van Zutphen, van der Aa, Willemsen, & Wilkens, 2009; Gezondheidsraad, 2014; Schmidt & Simons, 2013; van den Broek, Muskens, & Winkels, 2013).

MBO-instellingen zijn, voor zover dat betrekking heeft op het onderwijs, zelf verantwoordelijk voor het organiseren en vormgeven van ondersteuning. Verder zijn zij verantwoordelijk voor passend onderwijs. De gemeenten zijn medeverantwoordelijk voor de aansluiting van de jeugdhulp op het onderwijs. De vraag is vervolgens hoe MBO-studenten met psychische problemen samenhangende ondersteuning kan worden geboden zodat schooluitval zoveel mogelijk voorkomen wordt en hun maatschappelijke perspectieven versterkt worden.

MBO Utrecht Academie Welzijn (niveau 3 en 4) en de Utrechtse buurtteamorganisatie Lokalis wilden komen tot een samenhangende aanpak voor MBO-studenten met psychische problemen, gericht op inclusie en het voorkomen van uitval. Terwijl op casusniveau de samenwerking werd opgepakt, behoefde de ontwikkeling en structurele versterking van een samenhangende aanpak op schoolniveau nog verbetering. De Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht en de Werkplaats Sociaal Domein Utrecht ontvingen voor dit project 'Integrale aanpak voor MBO-studenten met psychische problemen gericht op het voorkomen van schooluitval en het bevorderen van maatschappelijke participatie' subsidie van ZonMw, in het kader van het programma Academische Werkplaatsen Transformatie Jeugd.

1.2 Doel en vraagstelling

Het uiteindelijke doel van dit project is het ontwikkelen en bestendigen van een integrale en effectieve werkwijze voor de begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen. De werkwijze gaat uit van hun eigen mogelijkheden en wensen en is gericht op het voorkomen van schooluitval, de-stigmatisering en het vergroten van hun kans op arbeidsdeelname en maatschappelijke participatie van deze jongeren (middels Begeleid Leren en begeleid werken).

De vragen die in dit project worden beantwoord zijn:

- Wat zijn de behoeften die MBO-studenten met psychische problemen zelf hebben als het gaat om begeleiding en ondersteuning en mede gericht op volwaardige maatschappelijke participatie (school of werk)?

- Wat is de gezamenlijke visie op de integrale begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen van de jongeren zelf, studieloopbaanbegeleiders en andere MBO-medewerkers, medewerkers van het Buurteam MBO, en externe hulpverleners?
- Wat is een bij deze visie passende werkwijze voor integrale begeleiding en ondersteuning, waarbij zoveel mogelijk bestaande kennis en methodieken worden gebruikt?
- Wat zijn de resultaten van deze werkwijze, in termen van bereik, tevredenheid van studenten en betrokkenen, en in termen van participatie (school en arbeid) en integrale samenwerking en welke factoren hangen hiermee samen?

1.3 Naar een gezamenlijke visie op integrale hulp voor MBO-studenten

Als eerste stap is in het voorjaar van 2017 een behoeftedialoog uitgevoerd. Het doel hiervan was om zicht te krijgen op de ondersteuningsbehoefte en achterliggende problemen bij schooluitval en mogelijke oplossingen hiervoor. Centraal stond de vraag wat studenten met psychische problemen nodig hebben om op school te kunnen blijven, c.q. de school af te kunnen maken. En indien dit niet haalbaar blijkt: welke vervolgondersteuning is dan gewenst, arbeidstoeleiding of anderszins? In het kader van deze behoeftedialoog zijn twee focusgroep bijeenkomsten georganiseerd: een focusgroep met MBO-studenten met psychische problemen en ouders, en een focusgroep met docenten en begeleiders van MBO Utrecht en het Buurteam MBO. In aanvulling op de focusgroepen vonden drie interviews plaats met MBO-studenten met psychische klachten.

Tekstbox 1: Bevindingen behoefteonderzoek in het kort

Uit het behoefteonderzoek bleek dat psychische problemen vaak pas in de loop van de studie naar voren komen. Tijdens de intake worden problemen lang niet altijd naar voren gebracht: omdat studenten graag aangenomen willen worden, geven zij in eerste instantie niet direct aan wat er speelt. In de dossiers die meekomen vanuit het VMBO zijn de eerdere problemen vaak niet terug te vinden.

De problemen van studenten worden veelal in de stageperiode manifest. Op school redt men het (nog) wel, maar tijdens de stage vaak niet meer. Tijdens de stage komt er veel op studenten af en worden zij geconfronteerd met hun beperkingen. Als hulpverlener kom de student zichzelf tegen in het werk en vandaar dat het tijdens stages relatief vaak mis gaat. Extra begeleiding is dan belangrijk. Veel studenten met psychische problemen zijn gebaat bij individuele begeleiding. Ook tijdens de Beroepspraktijkvorming (BPV) is er behoefte aan begeleiding, soms ter plekke 'on the spot'. Methodische ondersteuning en maatwerk zijn hierbij noodzakelijk, evenals continuïteit en afstemming van de begeleiding. Studenten vinden het vervelend als zij telkens opnieuw hun verhaal moeten vertellen.

Verder is er behoefte aan meer duidelijkheid over de ondersteuningsroute bij studenten met psychische problemen. Dit vraagt ook om organisatorische aanpassingen. Hoe kun je in de klassen en BPV (stages) dingen veranderen zodat de opleiding haalbaar wordt voor studenten? Daarnaast is het belangrijk dat het team gefaciliteerd wordt (o.a. meer intake- en begeleidingsuren, intervisie) en dat er draagvlak is bij leidinggevenden.

De bevindingen van de behoeftedialoog (zie Tekstbox 1) zijn ingebracht in de tweede stap. Daarin is voor het MBO Utrecht door alle betrokken partijen een gezamenlijke visie ontwikkeld op de integrale begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen. De aanpak en de bevindingen van de ontwikkeling van deze gezamenlijke visie is in een eerdere rapportage beschreven (van Bon-Martens, van Erp, van Heijst, van Luijn & Cuijpers, 2018).

1.4 Ontwikkeling van integrale hulp via Begeleid Leren op het MBO Utrecht

Op basis van de gezamenlijke visie is een passende werkwijze voor integrale begeleiding en ondersteuning vormgegeven. Hierbij zijn zoveel mogelijk bestaande kennis en methodieken gebruikt. Er is gekozen voor de planmatige implementatie van een methodiek gebaseerd op Begeleid Leren in de context van passend onderwijs en de transformatie van de jeugdhulp op het MBO (L. Korevaar, 2015). De methodiek Begeleid Leren vormde daarmee de basis van de op MBO-Utrecht geïmplementeerde werkwijze in de context van passend onderwijs en de transformatie van de jeugdhulp op het MBO. De resultaten van deze werkwijze en de factoren die daarmee samenhangen, zijn tussentijds en aan het einde van de projectperiode geëvalueerd in termen van bereik, tevredenheid van studenten en betrokkenen, en in termen van participatie (school en arbeid) en integrale samenwerking. De ontwikkelde visie vormde hierbij het toetsingskader. De tussentijdse resultaten zijn gebruikt om de werkwijze verder te ontwikkelen in een continue verbetercyclus.

1.5 Opbouw huidige rapportage

In dit rapport wordt in Hoofdstuk 2 allereerst de gezamenlijke visie op de integrale hulp voor MBO-studenten met psychische problemen samengevat, zoals eerder gerapporteerd (van Bon-Martens et al., 2018). Hoofdstuk 3 beschrijft in het kort de methodiek van Begeleid Leren. Deze methodiek was de basis van de in dit project onderzochte interventie geïmplementeerd in de context van passend onderwijs en de transformatie van de jeugdhulp op het MBO. Hoofdstuk 4 beschrijft de methoden van onderzoek die zijn toegepast om de ontwikkeling van een passende werkwijze voor integrale hulp van MBO-studenten met psychische problemen via Begeleid Leren op het MBO Utrecht te ondersteunen en te evalueren. In Hoofdstuk 5 worden de onderzoeksresultaten beschreven en de conclusies en aanbevelingen worden in Hoofdstuk 6 samengevat. Tot slot zijn in Hoofdstuk 7 de literatuurreferenties opgenomen.

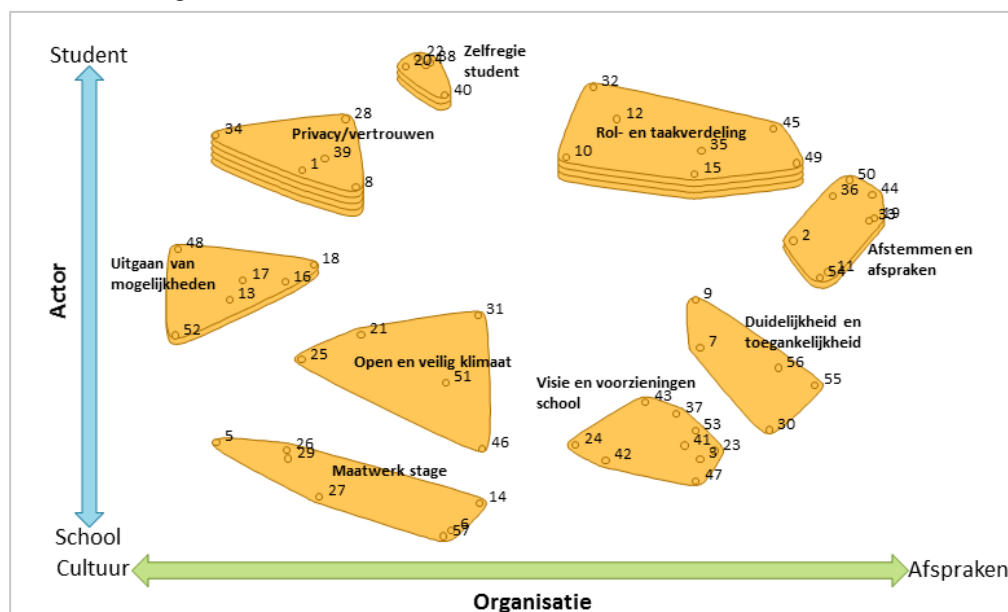
2 De gezamenlijke visie op integrale hulp

2.1 De visie in het kort

Voor een goede kwaliteit van hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen zijn privacy en vertrouwen het meest van belang. Daarbij staat voorop dat de student zoveel als mogelijk zélf regie voert over zijn eigen traject en dat er uitgaan wordt van de mogelijkheden van de student. De relatie tussen de student, de medewerkers van school en de ondersteuners kenmerkt zich daarbij door een veilig gevoel op school, onderling vertrouwen en een open en respectvolle houding. Een heldere rol- en taakverdeling voor alle betrokkenen, inclusief de student zelf, is evenzeer van belang. Nodig is een concreet uitgewerkte beleid van de school op passend onderwijs in mogelijkheden, voorzieningen, kennis en voorwaarden, inclusief mogelijkheden voor maatwerk bij stages.

2.2 De gezamenlijke visie in kaart gebracht

De gezamenlijke visie op goede hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen is het resultaat van een *group concept mapping* procedure (van Bon-Martens et al., 2018). Deze procedure leverde een zogenoemde concept map als gemeenschappelijk en richtinggevend kader voor goede hulp en ondersteuning. De concept map benoemt de belangrijkste thema's (clusters) en kenmerken (uitspraken) en bestaat uit 57 kenmerken, verdeeld over negen thema's. Deze thema's en kenmerken zijn getekend in een assenstelsel van twee dimensies, zie Figuur 1.

Figuur 1. Concept map voor goede hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen

Alle 57 kenmerken voor goede hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen zijn hierin als aparte punten weergegeven, gegroepeerd in thema's. De concept map kunnen we vergelijken met een landkaart, waarop de afstand tussen twee plaatsen aangeeft hoe ver deze uit elkaar liggen. Hoe kleiner de afstand tussen twee kenmerken of thema's, des te meer

ze inhoudelijk bij elkaar horen. Een grotere afstand betekent juist dat ze inhoudelijk steeds minder bij elkaar horen. De hoogte van de thema's op de kaart, het aantal lagen, geeft de gemiddelde waardering aan (van relatief minst belangrijk tot meest belangrijk) voor de kwaliteit van hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen.

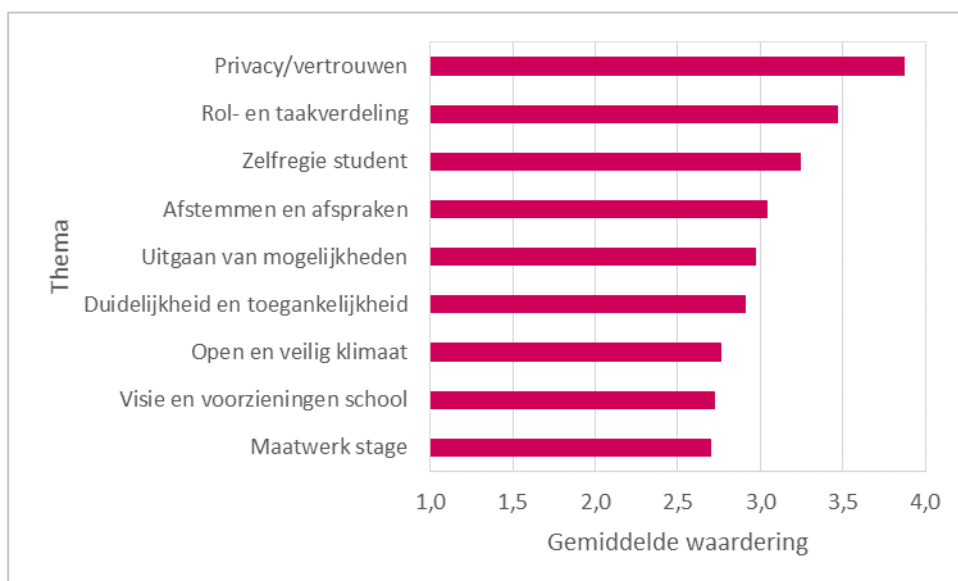
2.3 De twee dimensies

De concept map voor goede hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen heeft twee dimensies. Gebaseerd op de plaats van de thema's op de map geeft de horizontale dimensie de '**organisatie**' weer. Deze dimensie varieert van 'cultuur' (links) tot 'afspraken' (rechts). Een kenmerk of een thema dat ver naar rechts in de concept map ligt, zegt vooral iets over helderheid en duidelijkheid van afspraken, voorwaarden en taakverdeling, terwijl een kenmerk of thema links in de concept map juist meer zegt over de cultuur en flexibiliteit van de organisatie van hulp en ondersteuning: aansluiten op mogelijkheden en bieden van maatwerk en veiligheid.

De tweede dimensie heeft de naam '**actor**' gekregen. Deze varieert van 'student' (boven) tot 'school' (onder). Hoe hoger een kenmerk of thema in de concept map ligt, hoe meer het gaat over aspecten waarover de individuele student zeggenschap heeft. Hoe lager het kenmerk ligt, hoe meer het gaat over de aspecten waarin de school zeggenschap heeft.

2.4 De negen thema's

De thema's omvatten de kenmerken die volgens de deelnemers inhoudelijk bij elkaar passen. Op basis van de inhoud van de kenmerken hebben de thema's een naam gekregen. Voor de kwaliteit van hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen zijn, volgens de deelnemers, de drie belangrijkste thema's: 'Privacy/vertrouwen', 'Rol- en taakverdeling' en 'Zelfregie student', zie Figuur 2.

Figuur 2. De negen thema's met gemiddelde waardering (range 1 t/m 5: hoe hoger, hoe belangrijker voor de kwaliteit van de hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen)

2.4.1 Privacy/vertrouwen

Dit thema heeft betrekking op de relatie tussen de student en de medewerkers van school en ondersteuners. Kenmerken zijn veiligheid, vertrouwen, en een open en respectvolle houding.

2.4.2 Rol- en taakverdeling

Bij dit thema staat centraal dat alle betrokkenen, inclusief de jongere zelf, eigen rollen, verantwoordelijkheden en taken hebben en dat dit voor iedereen ook helder is of wordt gemaakt.

2.4.3 Zelfregie student

In dit thema staat voorop dat de student zoveel als mogelijk zélf regie voert over zijn eigen traject. In het verlengde daarvan wordt ook aangegeven dat studenten medezeggenschap dienen te hebben over de vormgeving van hulp en ondersteuning op school.

2.4.4 Afstemmen en afspraken

Bij dit thema gaat het vooral om onderlinge afstemming en afspraken tussen de MBO-medewerkers, hulpverleners en andere betrokkenen, vooral rondom de hulp en ondersteuning van de individuele student. Daarin onderscheidt het thema zich van het thema 'Rol- en taakverdeling', waarin het meer gaat om algemenere afspraken over rollen en verantwoordelijkheden.

2.4.5 Uitgaan van mogelijkheden

Centraal in dit thema staat passende hulp die op realistische wijze uitgaat van mogelijkheden die de student heeft en goed aansluit op de hulpbehoefte en de problematiek van de student.

2.4.6 Duidelijkheid en toegankelijkheid

Bij dit thema draait het om duidelijkheid over de toegang. Afspraken en procedures dienen helder te zijn, niet alleen met betrekking tot de hulp zelf, maar ook met betrekking tot relevante informatie.

2.4.7 Open en veilig klimaat

Bij dit thema gaat het om de cultuur op de school, waar met alle betrokkenen in alle openheid en veiligheid en met kennis van zaken psychische problemen en de consequenties ervan bespreekbaar zijn én worden.

2.4.8 Visie en voorzieningen school

Dit thema bevat kenmerken die de visie van de school beschrijven op passend onderwijs en de wijze waarop dat concreet is gemaakt in mogelijkheden, voorzieningen, kennis en voorwaarden.

2.4.9 Maatwerk stage

Bij dit laatste thema gaat het over de stage van studenten. De kenmerken hebben onder meer betrekking op maatwerk, open communicatie met respect voor de privacy, inzicht in mogelijkheden, beperkingen, ondersteuning en alternatieven.

2.5 Van visie naar werkwijze

Deze gezamenlijke visie is richtinggevend, maar laat nog veel ruimte voor de uitwerking ervan. In het project is in nauwe samenwerking met jongeren, ouders en professioneel betrokkenen een bij deze visie passende werkwijze voor integrale begeleiding en ondersteuning ontwikkeld,

geëvalueerd en bestendigd in een continue verbetercyclus. Zoals beschreven is deze werkwijze gebaseerd op de methodiek van Begeleid Leren (L. Korevaar, 2015).

3 Begeleid Leren

3.1 De methodiek Begeleid Leren

Begeleid Leren is een methodiek gericht op het verkennen (heroriënteren), verkrijgen en behalen van een gewenste opleiding en volgt een onderwijsstudent in een reguliere, maatschappelijke omgeving (L. Korevaar, 2015). De rol van de student staat voorop (L. Korevaar, Caro, & Vader, 2016). Dit onderscheidt Begeleid Leren van andere ondersteuningsvormen van het leren van personen met psychische beperkingen. Het is een omvattende, individueel gerichte begeleidingsmethodiek voor jongeren met psychische problemen en is gebaseerd op de Individuele Rehabilitatiebenadering (IRB), ontwikkeld door het Center for Psychiatric Rehabilitation van de Boston Universiteit in de Verenigde Staten (L. Korevaar, 2015). Begeleid Leren is opgenomen in de databank effectieve interventies van het Nederlands Jeugdinstituut (Begeleid Leren; effectief volgens eerste aanwijzingen) (E. L. Korevaar & Hofstra, 2017).

Studenten met psychische beperkingen worden in deze methodiek niet beschouwd als psychiatrisch patiënt of cliënt, maar gezien als student aan een opleiding. Niet de psychiatrische stoornis, maar de beperkingen die gepaard gaan met de stoornis vormen het uitgangspunt van de begeleiding. Met psychische beperkingen worden de beperkingen bedoeld die de student ervaart in het dagelijks functioneren, vooral binnen de gevolgde reguliere opleiding.

Voor de hulpverlener begint een Begeleid Leren traject op het moment dat de jongere contact met hem zoekt en te kennen geeft op het gebied van onderwijs iets te willen veranderen of behouden (Korevaar, 2015). De jongere geeft daarbij meer of minder expliciet aan ondersteund te willen worden bij het omgaan met haar psychische beperkingen in het onderwijs. Het is belangrijk dat vanaf dit eerste moment zowel de jongere als de hulpverlener als uitgangspunt hebben dat de jongere in het Begeleid Leren traject zoveel als mogelijk het initiatief heeft. Begeleid Leren is opgebouwd uit vijf fases met bijbehorende activiteiten: verkennen, kiezen, verkrijgen, behouden en verlaten. In iedere fase wordt een aantal specifieke vragen gesteld. In de fase van het verkennen wordt de student ondersteund bij het bepalen of hij/zij eraan toe is om een opleiding te kiezen. In de fase van het kiezen wordt de student geholpen bij het maken van een weloverwogen keuze over waar, wanneer, waarom hij/zij (terug) naar school wil gaan. Activiteiten in de fase van het verkrijgen richten zich op de vaardigheden en ondersteuning die de student nodig heeft bij het verkrijgen van toegang tot de opleiding van keuze. In de fase van het behouden gaat het om begeleiding bij het volhouden en afronden van de opleiding. Tot slot staat in de fase van het verlaten het afsluiten van het Begeleid Leren traject centraal en worden er afspraken voor het vervolg gemaakt.

De ondersteuning wordt aangeboden zo lang als nodig en gewenst. De fasen kunnen individueel of groepsgewijs doorlopen worden, afhankelijk van het aanbod en de behoefte van de jongere en de jongere kan in iedere fase instappen. Het is belangrijk te benadrukken dat het een cyclisch model is wat iteratief doorlopen kan worden.

3.2 Implementatie Begeleid Leren op het MBO Utrecht

Door het MBO Utrecht is een implementatieplan opgesteld en uitgevoerd om de methodiek en bijbehorende materialen van Begeleid Leren te implementeren, passend bij de gezamenlijke visie op integrale begeleiding en ondersteuning en de eigen werkwijze van het MBO Utrecht (van Luijn, 2017). Begeleid Leren is veelomvattend en vergt getrainde aandachtspersonen dan wel

trajectbegeleiders binnen het onderwijs. De methodiek van Begeleid Leren laat echter voldoende ruimte voor een gewenste verbijzondering om aan te sluiten bij de lokale situatie, zowel ten aanzien van de studenten, het MBO Utrecht en de betrokken hulpverlening.

Er was bij aanvang al een ondersteuningsaanbod beschikbaar bij MBO Utrecht: Studenten Dienst Verlening (SDV) en Pluscoaching, beide aanvullende ondersteuning. Daarnaast de rol van de docenten als studieloopbaan begeleiders (SLB) en de taakdocent zorg in de basisondersteuning. Verder is er het Buurtteam MBO (Hulpverlening in school maar niet van school, georganiseerd door Lokalis). Door MBO Utrecht is geconstateerd dat er feitelijk een goede begeleidingsstructuur is maar dat de afstemming en samenwerking verbeterd kan worden (van Luijn, 2017).

Ter voorbereiding op de implementatie van Begeleid leren is er in het najaar van 2017 een training verzorgd door de Hanzehogeschool Groningen die bestond uit twee bijeenkomsten. De inhoud van de training bestond uit de onderdelen kennis van de problematieken (diagnoses), vroegsignalering, gesprekstechnieken, en *do's en don'ts* in de klas en in de beroepspraktijkvorming. Een brede groep van docenten, SLB'ers, een SDV-er, een Pluscoach, en gezinswerkers van het buurtteam MBO hebben samen met onderzoekers de training gevolgd. De getrainde medewerkers kregen vervolgens de rol aandachtfunctionaris Begeleid Leren.

Deze aandachtfunctionarissen Begeleid Leren vormden samen het Kernteam 'Begeleid leren MBO Utrecht'. Dit Kernteam is ingericht om, in eerste instantie binnen de Academie voor Welzijn van MBO Utrecht, het Begeleid Leren op integrale wijze en in afstemming met het buurtteam MBO, passend onderwijs, ouders, studenten en hun omgeving vorm te geven. Het Kernteam functioneerde daarmee als 'ontwikkelwerkplaats' voor de implementatie van Begeleid leren. Uitgangspunt bij deze implementatie was dat zoveel als mogelijk wordt aangesloten bij de bestaande praktijk. Het Kernteam bestond uit vier Docenten, een coördinator Beroepspraktijkvorming (BPV), een Student Dienstverlener en twee Buurtteammedewerkers MBO. Circa eens in de vier weken was er een gemeenschappelijke bijeenkomst waarbij tenminste een van de onderzoekers van de HU aanwezig was en ook andere betrokken onderzoekers regelmatig aanwezig waren.

De opzet was om bij een selectie van studenten die extra ondersteuning nodig hebben vanwege psychische problematiek, werkende weg de methodiek van Begeleid Leren (BL) in het MBO Utrecht vorm te geven om daarmee:

- de onderwijsomgeving beter op hen af te stemmen;
- beter tegemoet te komen aan de (ondersteunings)behoeften van deze studenten; en
- professionals beter onderling te laten afstemmen in de ondersteuning die ze bieden.

3.3 Werkwijze Begeleid Leren in het MBO

De aandachtfunctionarissen Begeleid Leren (BL'ers) zijn ieder met 3-4 studenten uit de eerste twee leerjaren van de opleiding zorg niveau 3 en 4 aan de slag gegaan. Deze BL'ers voerden hun gewoonlijke werkzaamheden uit met het verschil dat ze gebruik gingen maken van de methodiek Begeleid Leren. Hierbij lag de focus op het 5-stappenmodel voor de fase Behouden van een opleiding (Bijlage 2), aangezien de eerdere fasen (verkennen, kiezen en verkrijgen van een opleiding) bij deze studenten niet aan de orde zijn¹. De werkwijze Begeleid Leren werd als volgt ingericht. Zoals al gebruikelijk kwamen de studenten allereerst bij hun SLB'er. De SLB'er ging met

¹ Voor sommige studenten komen deze fasen in een later moment wel aan de orde als er overgestapt wordt van opleiding.

hen aan de slag, en maakte daarbij gebruik van de methodiek Begeleid Leren. Net als voorheen kon aansluitend zo nodig de hulp van de taakdocent zorg (TDZ) worden ingeroepen, en contact worden opgenomen met de Studentdienstverlening (SDV), het MBO-plus team of de medewerkers BPV. Het verschil met de eerdere werkwijze is dat telkens contact gezocht wordt met de medewerkers die de BL training hebben gevolgd: de BL'ers. Mocht ondersteuning vanuit jeugdhulp noodzakelijk zijn, kwam het Buurteam MBO in beeld. Ook in dat geval is contact gezocht met de medewerkers die de training Begeleid Leren hebben gevolgd en over kennis van de methodiek beschikken. Kort gezegd komt het erop neer dat de bestaande structuur is vastgehouden met dit verschil dat voor de geselecteerde groep studenten gebruik wordt gemaakt van de methodiek Begeleid Leren.

Aangezien in iedere stap van het 5-stappenmodel (Bijlage 2) andere vragen aan bod komen, wordt weliswaar dezelfde methodiek toegepast maar is de invulling verschillend. Daarnaast hebben de verschillende BL'ers vanuit hun functie verschillende taakgebieden. De student kan dus verschillende malen de stappen van Begeleid Leren doorlopen. Wel was het van belang dat er een goede overdracht was van de met behulp van de Begeleid Leren methodiek gemaakte analyse om overlap te voorkomen en voort te bouwen op geïdentificeerde behoeften.

3.4 Casuïstiekbesprekingen voor ontwikkelen en leren

Het traject met de geselecteerde studenten is aan de hand van casuïstiek in het Kernteam BL besproken. Hierbij gaat het:

- over de ervaringen in het toepassen van de Begeleid Leren methodiek
- om de wijze waarop gezamenlijk vorm wordt geven aan het traject Begeleid Leren, waaronder afstemming en overdracht, conform de gezamenlijke visie op integrale hulp en ondersteuning.

Vooraf werd door het Kernteam Begeleid Leren afgestemd wie casuïstiek inbrengt tijdens het volgende overleg. Daarnaast was er ruimte om elkaar advies te vragen over andere casuïstiek.

Bij de voorbereiding werd gebruik gemaakt van het 5-stappenmodel van het werkformat Begeleid Leren (Bijlage 2). De inbrenger van de casus (de BL'er) formuleerde de vragen waarop hij/zij behoefte had aan meedenken. De beschrijving vanuit het 5-stappen model werd daarbij verrijkt met informatie uit het IBP (Individueel Begeleidingsplan) en het studentdossier van het MBO. De lijn in de bespreking was:

- korte weergave van essentiële informatie uit het IBP. Denk aan: ontwikkeling, hulpvragen, ondersteuningsbehoeften, kernpunten begeleidingsprofiel, acties en resultaten;
- bespreking stappen zoals opgenomen in 5-stappenmodel.

Van de casuïstiekbesprekingen zijn notulen en audio-opnames gemaakt. De onderzoekers die bij de besprekingen aanwezig waren analyseerden deze aan de hand van de negen thema's van de gezamenlijke visie op integrale hulp voor MBO-studenten met psychische problemen (de concept map; zie Hoofdstuk 2). Hun bevindingen werden besproken in de volgende Kernteam bijeenkomst (feedback) en dienden als input voor de verdere ontwikkeling van de Begeleid Leren werkwijze. Op deze wijze is in het Kernteam Begeleid Leren samen gestructureerd geleerd en ontwikkeld (zie Hoofdstuk 4 voor de wijze waarop de casuïstiekbesprekingen onderdeel waren van het onderzoek).

3.5 Samenwerking met jongeren

Zoals beschreven is het onderzoek vanaf de start opgezet en uitgevoerd in nauwe samenwerking met jongeren. In de eerste fase van visievorming hebben jongeren van U-2B Heard! en MBO-studenten (en een ouder) actief deelgenomen aan de *concept mapping* bijeenkomst, zodat de

visie op integrale hulp en ondersteuning mede vanuit het perspectief van de doelgroep zélf werd opgesteld. De MBO studenten namen tevens deel aan een focusgroep die, daaraan voorafgaand, in het kader van de behoeftedialoog werd georganiseerd (zie Paragraaf 1.3). Vervolgens is een actieve samenwerkingsrelatie ontwikkeld met U-2B Heard!. Ervaringsdeskundigen van van U-2B Heard! hebben in verschillende sessies input geleverd over hoe je psychische problemen bespreekbaar kan maken voor studenten in het MBO. Een van de mogelijke interventies was voorlichting aan studenten op het MBO door peers. Deze voorlichting is vervolgens verschillende keren gegeven. Een aantal studenten heeft na afloop van de voorlichtingen zelf contact gezocht met de jongeren van U-2B Heard!, die deze studenten hebben toegeleid naar hulp en/of het steuntje in de rug hebben geboden dat ze nodig hadden. Ook hebben de ervaringsdeskundigen van U-2B Heard! een tweetal voorlichtingssessies gegeven aan docenten van MBO-Utrecht. Tijdens deze bijeenkomsten met docenten van het MBO de dialoog aangegaan over het thema “Studenten met psychische beperkingen”. Tot slot is er parallel aan het project ook een traject van peer coaching opgezet samen met U-2B Heard!. Studenten die deelnamen aan het Begeleid Leren traject waren echter niet dezelfde studenten als die deelnamen aan het peer-coaching traject.

Tot slot is in het onderzoek samengewerkt met jongeren. Het ging daarbij om HBO-studenten die betrokken waren bij de ontwikkeling van vragenlijsten voor de MBO-studenten en vervolgens de interviews met MBO-studenten hebben uitgevoerd. Door het inschakelen van deze ‘peers’ is niet zozeer beoogd om betere als wel andere vragenlijsten te ontwikkelen, die beter aansluiten op de betrokken jongeren (Jurrius, 2012).

4 Methoden van onderzoek

Met het Kernteam is een evaluatieplan opgesteld om de ontwikkelde werkwijze voor MBO-studenten met psychische problemen te onderzoeken en te toetsen aan opgestelde visie, daarbij te benoemen wat helpt en wat niet, en daarin verbeteringen aan te brengen. Het evaluatieonderzoek diende een antwoord te geven op de volgende vragen:

- Hoe ziet de werkwijze voor integrale begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problematiek (Begeleid Lernen) eruit? Wat zijn beïnvloedende factoren en werkzame elementen van deze aanpak?
- Wat zijn de resultaten van de aanpak, in termen van ervaringen en tevredenheid van studenten en begeleiders, participatie van studenten (school en stage) en kwaliteit en afstemming van de begeleiding?

In het evaluatieplan zijn verschillende onderzoeksactiviteiten uitgewerkt en vervolgens ook uitgevoerd:

1. Casuïstiekbesprekingen
2. Interviews
3. Onderzoek studentendossiers en registratiegegevens.

4.1 Selectie, werving en toestemming studenten

Het onderzoek richt zich op 15 MBO-studenten Welzijn niveau 3 en 4 vanaf 16 jaar, die ondersteund zijn met de methodiek Begeleid Lernen. Deze 15 studenten zijn geselecteerd door begeleiders (studieloopbaanbegeleiders (SLB'ers), BPV coördinator en taakdocent zorg) van MBO Utrecht die deelnamen in het Kernteam Begeleid Lernen. Bij de selectie van studenten is niet gekeken naar diagnose, wel is gekozen voor studenten met een Individueel Begeleidingsplan (IBP), waarbij sprake was van problematiek waarvoor extra ondersteuning nodig was.

De studenten zijn door de aandachtfunctionarissen Begeleid Lernen van het MBO Utrecht geïnformeerd over het project Begeleid Lernen en hen is gevraagd of zij hieraan willen meewerken. Hierbij is aan de studenten toegelicht dat in principe deze aanpak wordt begeleid met onderzoek. Vervolgens is hen gevraagd of zij door de onderzoekers van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht (AWTJ) Utrecht benaderd mochten worden voor het verstrekken van informatie over het onderzoek en het verkrijgen van toestemming (zie Bijlagen 3 en 4). Indien de studenten hiermee instemden, werd het e-mailadres van de student verstrekt aan het onderzoeksteam van de AWTJ Utrecht. Dit team vroeg de studenten vervolgens via een informatiebrief en toestemmingsformulier of zij wilden meewerken aan het onderzoek (zie Bijlagen 5 en 6). Deze toestemming betrof toestemming om mee te werken aan de drie onderdelen van het onderzoek: 1) bespreking van de begeleiding rond deze student in de casuïstiekbesprekingen, 2) persoonlijk interview, en 3) inzage door onderzoekers in het studentdossier (zie Paragrafen 4.2 tot en met 4.4). Deze procedure is met positief advies getoetst door de Trimbos Ethische Toetsingscommissie, registratienummer 2482278.

In totaal gaven 15 studenten toestemming om mee te werken aan het project Begeleid Lernen, die ook allemaal toestemming gaven voor het onderzoek.

4.2 Casuïstiekbesprekingen

Binnen het Kernteam Begeleid Lernen zijn de 15 casussen besproken. De focus lag op het proces van begeleiding en niet op de inhoudelijke problematiek (zie Paragraaf 3.4). De onderzoekers

begeleidden deze casuïstiekbesprekingen. In totaal vonden 9 casuïstiekbesprekingen plaats in de periode 27-3-2017 en met 2-9-2019. Per casuïstiekbespreking werden één tot maximaal drie casussen ingebracht. In totaal zijn alle 15 studenten besproken.

De aanwezige onderzoekers analyseerden de notulen en audio-opname na afloop van iedere bespreking aan de hand van de negen thema's van de gezamenlijke visie op integrale hulp voor MBO-studenten met psychische problemen (de concept map; zie Hoofdstuk 2). Hun voorlopige bevindingen zijn reeds gedurende het project met de leden van het Kernteam gedeeld en besproken. Door deze participerende onderzoeksmethodiek zijn de inzichten die gedurende het traject werden opgedaan ook meegenomen in de ontwikkeling van de werkwijze op het MBO Utrecht (zie Paragraaf 3.4).

Voor de eindanalyses in het kader van het onderzoek zijn de audio-opnames van de casuïstiekbesprekingen ad verbatim getranscribeerd en gecodeerd aan de hand van de negen thema's van de gezamenlijke visie (zie Paragraaf 2.4): privacy/vertrouwen, rol- en taakverdeling, zelfregie student, afstemmen en afspraken, uitgaan van mogelijkheden, duidelijkheid en toegankelijkheid, open en veilig klimaat, visie en voorzieningen school, en maatwerk stage. Hiervoor is gebruik gemaakt van de software MaxQDa 18.2.3. De resultaten zijn vervolgens in januari 2020 teruggekoppeld en besproken met de leden van het Kernteam.

4.3 Interviews

In dit deel van het evaluatieonderzoek zijn studenten en hun directe begeleiders (docenten, SLB, SDV, buurtteam MBO, MBO plusteam etc.) geïnterviewd over hun ervaringen met de nieuwe werkwijze voor Begeleid Leren.

4.3.1 Interviews met studenten

Zowel bij de start van het Begeleid Leren traject (voorjaar 2018) als aan het eind van het traject (voorjaar 2019) zijn acht van de vijftien MBO-studenten individueel geïnterviewd². De interviews zijn afgenomen door HU-studenten die intensief zijn begeleid en gecoacht op hun interviewvaardigheden. Werken met studenten heeft als voordeel dat ze relatief dicht bij de doelgroep staan (Jurrius 2013). Voor de interviews is er een topiclijst opgesteld op basis van de thema's in de gezamenlijke visie (zie Hoofdstuk 2) die de gesprekken met de studenten moest structureren. De vragenlijsten zijn verder in samenspraak met de HBO-studenten ontwikkeld (Bijlage 7). Door leeftijdgenoten te betrekken bij de ontwikkeling van de vragenlijsten, werd beoogd om de vragenlijsten beter aan te laten sluiten op de leefwereld van de MBO-studenten (Jurrius, 2012). Bij de beginmeting is de uitgangssituatie van de studenten in kaart gebracht, inclusief de ondersteuning die de student tot dan toe heeft ontvangen. Bij de nameting stonden de ervaringen met de Begeleid Leren aanpak centraal. Bij beide metingen zijn vragen gesteld over de kwaliteit van leven van de studenten.

4.3.2 Groepsgesprekken met Kernteam

Op 20 november 2018 en 25 juni 2019 werd een groepsgesprek met het Kernteam gevoerd op basis van de analyse van de interviews met de MBO-studenten. Ook werd er in oktober 2019 met de projectleider MBO en management gesproken over Begeleid Leren.

² Vier MBO-studenten wilden niet meewerken, een student was niet bereikbaar, een bleek toch niet gestart met Begeleid Leren, en een student stopte met de opleiding.

4.4 Onderzoek studentendossiers en registratiegegevens

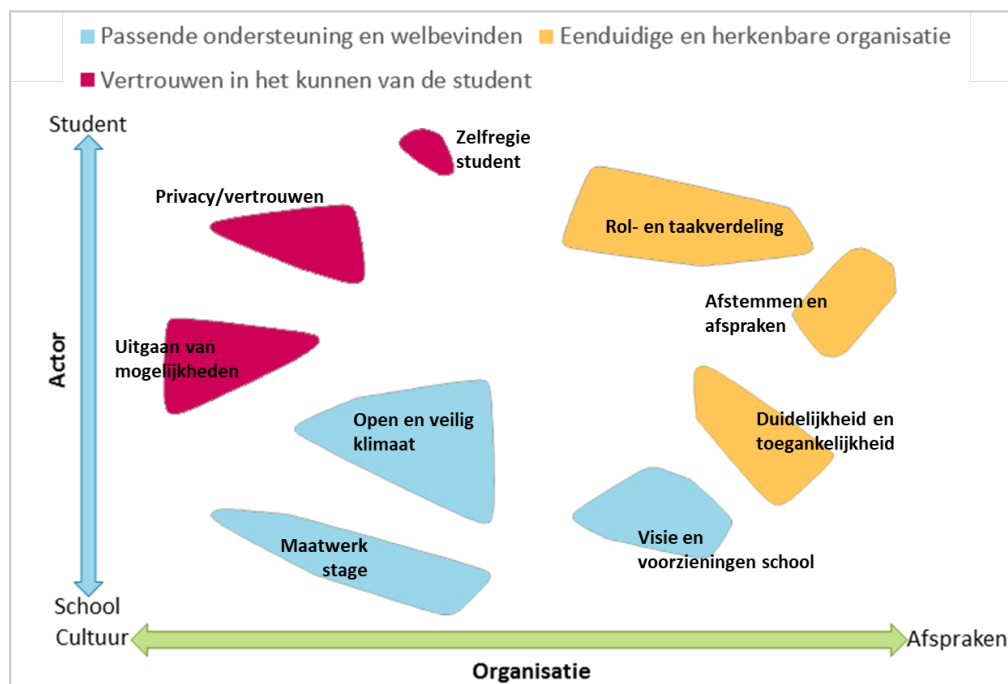
De dossiers van de 15 studenten zijn onderzocht op inhoud, kwaliteit en volledigheid, met andere woorden is de inhoud van de dossiers relevant en bieden de dossiers voldoende informatie voor een goede afstemming tussen de begeleiders? Naast de inhoud van de dossiers is ook gekeken naar het gebruik van de dossiers: Wie houdt ze bij? Wie heeft er toegang? Wat zijn de afspraken? en Hoe ziet het er in de praktijk uit? De uitkomsten zijn geanalyseerd en teruggekoppeld naar het Kernteam (januari 2020). De analyse richt zich op het begeleidingsproces, persoonlijke en vertrouwelijke informatie van de student wordt niet meegenomen. Daarnaast worden gegevens over de studenten over hun participatie en aanwezigheid op school en stageplek verzameld vanuit bestaande registraties van MBO Utrecht (o.a. volgsysteem, verzuimregistratie).

Om de dossiervoering te beoordelen is samen met een aantal aandachtfunctionarissen Begeleid Leren van MBO Utrecht en medewerkers van het Buurtteam MBO van Stichting Lokalis de vragenlijst opgesteld (Bijlage 8). Vervolgens hebben de betrokken professionals zélf deze vragenlijst ingevuld over het eigen dossier per student die zij begeleid hebben. Zo hebben de professionals de eigen dossiervoering beoordeeld en hebben zij daarop kunnen reflecteren. In aanvulling op het vragenlijstonderzoek onder de professionals zijn de transcripten uit de casuïstiek besprekingen geanalyseerd die over de dossiervoering gingen. Voor een uitgebreide methode beschrijving van het onderdeel dossieronderzoek: zie Bijlage 9.

5 Resultaten

Voor de bespreking van de onderzoeksresultaten zijn de negen thema's uit de visie gegroepeerd in drie hoofdthema's. De hoofdthema's liggen op de concept map naast elkaar, zie Figuur 3. We onderscheiden zo de volgende hoofdthema's met de daarbij behorende thema's:

1. **Vertrouwen in het kunnen van de student.** Het belangrijkste thema in dit hoofdthema is Privacy/vertrouwen. Daarnaast maken de thema's Zelfregie en Uitgaan van mogelijkheden er deel van uit.
2. **Eenduidige en herkenbare organisatie.** Het belangrijkste thema in dit hoofdthema is Rol- en taakverdeling. Daarnaast maken de thema's Afstemmen en afspraken en Duidelijkheid en toegankelijkheid er deel van uit.
3. **Passende ondersteuning en welbevinden.** De thema's in dit hoofdthema zijn Open en veilig klimaat, Maatwerk stage, Visie en voorzieningen school, en Afstemmen en afspraken. Deze drie thema's werden relatief het minst belangrijk gevonden voor de kwaliteit van hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen.

Figuur 3. Hoofdthema's en thema's in de concept map voor de visie op goede hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen

In Paragrafen 5.1 tot en met 5.3 worden de onderzoeksresultaten voor deze drie hoofdthema's voor alle drie de onderzoeksonderdelen geïntegreerd samengevat.

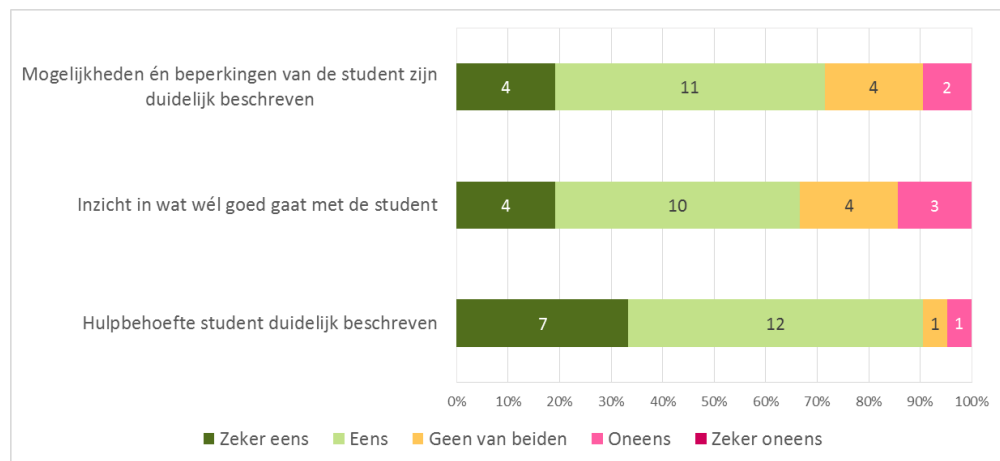
5.1 Vertrouwen in het kunnen van de student

(clusters: Privacy/vertrouwen, Zelfregie, Uitgaan van mogelijkheden)

De leden van het Kernteam gaven tijdens de casuïstiekbesprekingen aan dat Begeleid Leren een toegankelijke methodiek is die goed aansluit op de schoolsetting, die handvaten geeft om ruimte te creëren voor zelfregie, en waarbij de nadruk ligt op mogelijkheden. Zo vertelde een van de leden:

“Omdat er voor die student dingen inzichtelijk worden ‘oh en dan moet ik daarmee aan de gang’” of “dan moet ik met die gaan praten of dan uhm’ en dat dat levert wel op” (lid Kernteam).

Dit kwam ook naar voren bij de analyse van de dossiers. Met de vragenlijst werd door de Kernteamleden zelf beoordeeld of het uit de dossiervoering inzichtelijk werd dat er bij de student van zijn/haar mogelijkheden werd uitgegaan. Uit de drie vragen die hierover gesteld zijn blijkt dat dit in meer dan de helft van de dossiers het geval is (Figuur 4). Sommige professionals waren het echter oneens met de stelling en gaven in hun argumentatie aan dat het soms lastig is om te zien wat er wél goed gaat bij de student. Bijna iedereen vond dat de hulpbehoefte goed en voldoende stond beschreven in het dossier.

Figuur 4. Aantal (%) dossiers naar het oordeel van de professional zelf over drie aspecten van de beschrijving van het uitgaan van mogelijkheden in het eigen dossier (n= 21 dossiers: 15x trajectplanner MBO, 6x Gezinsplan MBO-buurtteam)

Waar de leden van het Kernteam tijdens de casuïstiekbesprekingen wel tevreden over zijn, is het feit dat Begeleid Lernen wordt aangepast aan de individuele behoeften. Iedere student heeft zijn eigen behoeften. Omdat deze centraal worden gesteld ervaren zij ook dat de werkwijze wordt aangepast aan de individuele student. Dit krijgen ze ook terug van de studenten.

In het Kernteam werd verschillende malen benoemd dat de studenten cognitief vaak sterk zijn, maar sociaal nog in ontwikkeling. Dit komt vaak naar voren tijdens de praktijktijd. In het theoretische deel van de opleiding gaat het goed, maar op het moment dat ze op stage gaan lopen ze tegen hun grenzen aan. Het is van belang deze beperkingen in een vroeg stadium te benoemen.

Uit de gesprekken met het management en de focusgroepen naar voren dat Begeleid Lernen een belangrijke rol speelt in het vorm geven aan het vertrouwen in de student. Juist in tijden van grote schooluitval en Passend Onderwijs is dit een thema dat opgepakt dient te worden. Dit wordt bevestigd door de studenten die aangaven vertrouwen te hebben in de docenten en de begeleiding. De docenten zeggen daarbij dat het vertrouwen binnen de school een karakteristiek van deze school is. Volgens de leden van het Kernteam blijven zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van studenten wel een aandachtspunt. Het uitgangspunt is dat de studenten zelf met vragen komen maar dat is volgens hen niet altijd het geval.

In relatie tot de privacy is in het dossieronderzoek het gebruik en de inzage van de dossiers nagevraagd. Alle Trajectplanners (dossiers MBO) zijn door studenten ingezien, in twee

dossiers hebben studenten ook geschreven of wijzigingen aangebracht. De meest frequente dossiergebruikers zijn daarnaast de mentoren/SLB'ers en de BL'ers.

Binnen het Kernteam werd regelmatig besproken hoe belangrijk het is om binnen de kaders van het onderwijs te blijven proberen mogelijkheden te onderzoeken om de student te ondersteunen. Om een lijntje open te houden met de student. Daarvoor is het belangrijk om te weten wat het tempo en ritme van het onderwijs zijn en wat er in de verschillende cursussen concreet van hen gevraagd wordt. Tegelijkertijd werd in het Kernteam geconcludeerd dat het soms juist goed is om grenzen te stellen aan flexibiliteit (niet eindeloos uitzonderingen maken maar ook grenzen stellen). Exemplarisch waren de onderstaande uitspraken van de leden tijdens een casuïstiekbespreking:

A: Nu hebben wij een student waar, die een collega Begeleid Leren geeft, waar ik bij betrokken ben, waar een andere collega bij betrokken is. Dat meisje is depressief, dat meisje is ongelukkig, het is niet de eerste keer dat dat fout gaat, en er ligt eigenlijk een inschatting van de stage van: ze gaat dit niet leren, en hoe nou verder? Want dan denk ik van: ja, Begeleid Leren is ook, vind ik, tot de conclusie komen dat dit misschien niet passend is en kijken naar alternatieven.

B: Nee, maar mijn vraag kwam een beetje voort uit de gedachte van: te streng zijn voor een student is onaardig, terwijl volgens mij andersom ook helderheid... Zachte heelmeeesters maken stinkende wonden.

Dit is dus niet alleen belangrijk omdat vele andere studenten ook om aandacht vragen maar ook omdat de student zelf soms uitdrukkelijk behoefte heeft aan grenzen, in plaats van eindeloos doorgaan.

Tot slot wordt door de leden van het Kernteam aangegeven dat de methodiek Begeleid Leren ook baat lijkt te hebben bij de benadering van niet aan het project deelnemende studenten. Het is niet zo dat dan het volledige stappenplan wordt doorlopen. Regelmatig gebruiken de leden van het Kernteam elementen van Begeleid Leren bij andere casuïstiek. De methodiek stimuleert zelfregie, uitgaan van mogelijkheden en geeft vertrouwen. Een Kernteamlid zei "Gister ook toevallig met een student gedaan. Die zei toen ook: 'Goh, ik heb het nog nooit zo helder gezien... wat er aan de hand is.'"

5.2 Eenduidige en herkenbare organisatie

(clusters: Rol- en taakverdeling, Afstemmen en afspraken, Duidelijkheid en toegankelijk)

In de begeleiding is de studieloopbaanbegeleider de **sleutelpersoon** voor de student die ruimte biedt voor een persoonlijk gesprek, het overzicht en de structuur in de gaten houdt, en de student motiveert. De frequentie van het contact is verschillend en hangt af van de student. Uit de interviews komt naar voren dat het voor de studenten soms verwarrend is wie hun aanspreekpunt is. Naast de BL'er en hun mentor zijn er soms nog andere professionals betrokken.

De geïnterviewde studenten zijn tevreden over de begeleiding en geven de begeleiding gemiddeld een 7,8. Het management benadrukt dat deze **tevredenheid** ook blijkt uit het feit dat slechts een student is uitgevallen uit de opleiding. De verbeterpunten die de studenten noemen zijn meer zichtbaarheid en contact met de begeleider, meer structuur in de begeleiding en objectief kijken naar wat de leerling wil, meer aanpassen aan de leerling.

De **selectieprocedure** voor Begeleid Leren is gaandeweg ontwikkeld. Aanvankelijk waren de selectiecriteria niet voor iedereen duidelijk. De leden van het Kernteam geven aan dat de afspraken hierover gedurende het project verder uitgekristalliseerd zijn. Daarbij is de insteek van het MBO dat studenten met psychische problemen hiervoor in aanmerking komen waarvan de leden van het kernteam inschatten dat Begeleid Leren helpend kan zijn bij het met goed gevolg voltooien van de opleiding en het voorkomen van uitval. Dit zijn daarmee niet alleen MBO-studenten met gediagnosticeerde psychische stoornis, waarvoor Begeleid Leren primair is ontwikkeld.

Begeleid Leren biedt volgens de docenten en begeleiders structuur door het heldere **stappenplan**. Het heeft echter wel tijd gekost hiermee te leren werken. Sommige studenten geven aan dat doelen niet altijd consequent worden opgesteld en soms niet worden bijgesteld. Ook leerkrachten en begeleiders onderstrepen het belang van doelen. Echter, deze studenten hebben met allerlei medische en mentale complicaties te maken waardoor vaak van doelen afgeweken moet worden of doelen moeten worden bijgesteld. Het is een uitdaging om daar flexibel mee om te gaan en toch duidelijke kaders te bieden. Er is volgens de professionals vaak wel een goed stappenplan gemaakt, maar in het dossier is niet altijd een goed stappenplan beschreven (Figuur 5), of dit kwam in de uitvoering niet uit de verf.

De leden van het Kernteam gaven bij aanvang van Begeleid Leren aan dat de **rol- en taakverdeling** niet altijd even helder is. Er is wel voldoende onderlinge communicatie maar die is niet altijd duidelijk.

De intensieve betrokkenheid vanuit verschillende disciplines wordt gewaardeerd door de studenten en ook door de professionals zelf. Tegelijkertijd wordt dit tijdens de casuïstiek-besprekingen ook benoemd als een risico voor het **geven van de regie** aan de student. Door de veelheid aan betrokken professionals ontstaat het risico dat de regie juist overgenomen wordt, of op veel verschillende plekken wordt neergelegd en nergens echt geborgd is. Tekenend voor een dergelijke situatie was de volgende conversatie die in het kernteam werd gevoerd over een studente:

A: Nou, toen moest zij voor die loopbaaningen en toen ook voor Jeugdteam, dus toen heb ik haar niet uitgenodigd want toen moest ze al voor twee dingen hier zijn.

B: En al die tijd komt ze al niet meer op de opleiding?

A: Heel veel verzuim.

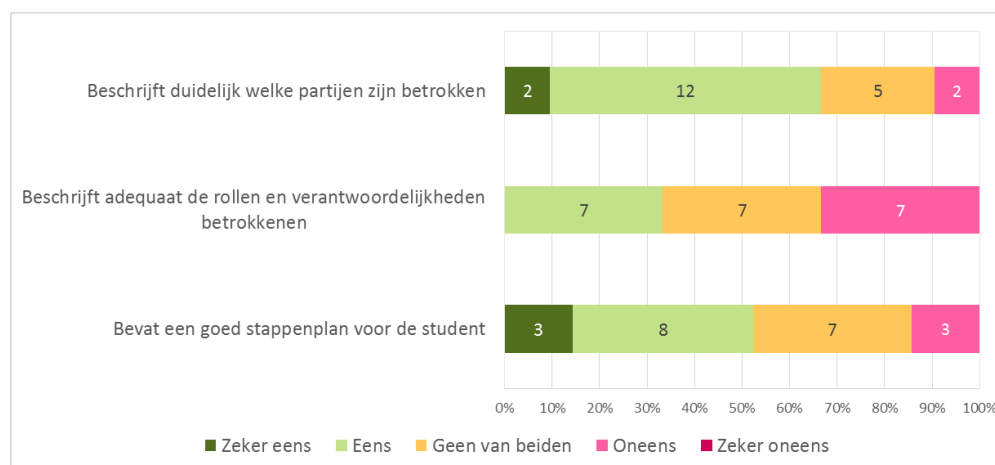
B: Komt ze wel nog, komt ze niet nog?

A: Ze zegt van niet. Daarom dacht ik ook dat ze al echt van school af was. Behalve dan niet uitgeschreven.

C: Maar ze is wel boeiend, ook in het kader van wat het aantal uren van Begeleid Leren kost. Als ik hoor dat nu al drie afspraken, plus loopbaan test, vier afspraken heeft gehad binnen een week, wat is het, negen dagen..

Bij aanvang van het tweede jaar loopt dit beter en zitten docenten en begeleiders meer in hun rol alhoewel dit wel een punt van aandacht blijft. Daarbij is het voor professionals onderling maar ook voor studenten belangrijk vast te stellen wie in welke fase de regie heeft en wie welke rol en taken heeft. Uit het dossieronderzoek blijkt dat bij twee derde van de dossiers de professionals het (zeer) eens zijn met de stelling dat het **dossier** duidelijk beschrijft welke partijen betrokken zijn (Figuur 5). Enkele professionals geven aan dat niet elke partij benoemd staat of niet met contactgegevens. De stelling dat het dossier de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokkenen adequaat beschrijft (student, school, hulpverleners en ouders) wordt voor een derde van de dossiers door de professionals bevestigd, maar bij evenveel dossiers zijn de

professionals het juist oneens met deze stelling (Figuur 5). Deze professionals gaven voor deze dossiers als reden aan dat dit of niet is vastgelegd, of maar heel minimaal.

Figuur 5. Aantal (%) dossiers naar het oordeel van de professional zelf over drie aspecten van de beschrijving van de rol- en taakverdeling in het eigen dossier (n= 21 dossiers: 15x trajectplanner MBO, 6x Gezinsplan MBO-buurtteam)

Kijkend naar de **rol van de ouders** wordt deze in de casuïstiekbesprekingen regelmatig benoemd als belangrijk. Als de ouders genoemd worden is er vaak sprake van een positieve betrokkenheid. Ook biedt Begeleid Lernen handvaten om de ouders bij het proces te betrekken:

A: Maar dan zou ik zeggen: ga met dat kind en die ouders om de tafel, en ga het eens even vragen van: Hoe kijken die ouders er tegenaan? Denken die dat ze dit kan gaan leren? Of.. Maar dat je niet keihard inzoomt op...

B: Ja, die ouders denken... Die vader is wel erg betrokken, maar die denkt dat ze dat allemaal moet kunnen.

A: Maar dan zou hij moeten worden betrokken in: Help mee, laten we een plan maken dat jouw dochter initiatief kan nemen.

B: Wie moet die vader erbij betrekken?

A: Wat zeg je?

B: Wie moet die vader erbij betrekken? Er is geen goed of fout antwoord hoor.

A: Ik zit te denken van... Het is heel confronterend en het is ook terecht, denk ik. Maar, ja, kun je daar dan even mee wachten tot je eerst bijvoorbeeld hulpbronnen uit het systeem gaat betrekken, van: Hoe zit het nou eigenlijk bij jou? En wie kan daarbij meedenken?"

In de praktijk blijkt echter dat het nog een uitdaging is om de verbinding met ouders/verzorgers te maken.

Uit de casuïstiekbesprekingen komt naar voren dat eenieder **bereikbaarheid en tijdigheid** belangrijk vindt. De student moet de hulp en ondersteuning kunnen vinden en ook op korte termijn gehoord worden. Over het algemeen lukt dat wel maar dat vraagt soms kunst en vliegwerk van de leden van het Kernteam. Tegelijkertijd zijn er soms veel verschillende interne en externe professionals bij de studenten betrokken waardoor het niet altijd duidelijk is waar de regie ligt:

"Maar is het altijd wel duidelijk waar alle informatie bij elkaar komt? Komt natuurlijk heel vaak voor dat die die.. dat drie of vier mensen die misschien met een leerling bezig zijn." (Aandachtfunctionaris BL).

Tijdens de casuïstiekbesprekingen is verschillende malen het belang van een **warme overdracht** benoemd. Daarbij gaat het over de overdracht tussen de verschillende disciplines maar ook de overdracht met de vooropleiding en de overdracht tussen verschillende leerjaren. Studenten benoemen dat ze het prettig vinden om niet opnieuw hun verhaal te hoeven vertellen. Uit de interviews met studenten kwam ook naar voren dat de school niet altijd aansluiting vindt bij de introverte student en dat de overdraagbare terugkoppeling wordt gemist. Een item wat ook tijdens de casuïstiekbesprekingen door de leden van het Kernteam werd benoemd. Er is veelal wel sprake van verslaglegging maar deze is niet altijd overdraagbaar aan andere professionals. Hierdoor wordt er soms langs elkaar heen gecommuniceerd en moet de student zoals reeds eerder opgemerkt zijn verhaal herhalen.

Gedurende het project is door het Kernteam regelmatig benoemd dat het belangrijk is om ruimte voor **afstemming en overleg** te creëren zoals dat tijdens de casuïstiekbespreking mogelijk was. Wanneer er gekeken wordt naar het maken van afstemmen en afspraken komt uit de dossiers geen eenduidig beeld naar voren. Er zijn vijf stellingen voorgelegd om te beoordelen of de afstemming en afspraken goed zijn beschreven in de dossiers. De professionals waren het vooral eens met de stelling dat het dossier informatie bevat over de overdracht bij binnenkomst (Figuur 6). Degenen die het hier niet mee eens waren hadden een vergelijkbare ervaring als in de casuïstiekbespreking:

“Als je niet bij de intake kan, kan je nog het digitaal dossier inzien, maar in dit geval was die leeg en dan wordt de ervaring: die is heel vaak leeg.” (Lid kernteam)

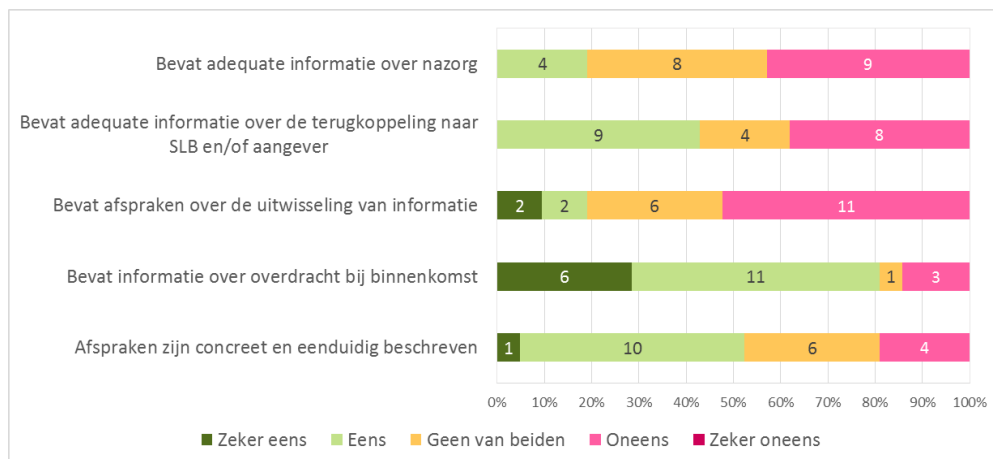
Met de andere stellingen zijn de professionals het minder eens. Voor meer dan de helft van de dossiers zijn de professionals het niet eens met de stelling dat het dossier afspraken over de **uitwisseling van informatie** bevat. De argumentatie hiervoor was dat dit niet altijd of minimaal was beschreven, zelfs al waren de afspraken wel gemaakt. Een opmerking hierover in de casuïstiekbesprekingen was:

“Ik vind het ook lastig omdat we nog niet vast hebben gesteld welke informatie ik nou door mag geven of welke mag ik nou niet doorgeven. Daar hebben we het eigenlijk nog niet over gehad.” (Lid kernteam).

Tijdens de casuïstiekbesprekingen kwam naar voren dat de invoering van de nieuwe privacy wetgeving (de AVG) nog eens een extra druk op de registratie legde. Binnen de organisatie was nog niet uitgekristalliseerd wat de nieuwe richtlijnen zijn. Dat wordt genoemd als reden om bepaalde informatie niet op te schrijven in het dossier, maar om het ergens anders bij te houden:

“Dat ik het niet in Trajectplanner zet, is omdat je dan weer met die privacy te maken hebt. De studenten tekenen expliciet voor deelname aan het onderzoek en dat blijft allemaal anoniem. Als ik het in Trajectplanner zet is het helemaal niet meer anoniem, want iedereen kan het dan inzien.”

Uit de argumentatie bij de stelling dat het dossier **adequate informatie** over nazorg bevatte, bleek ten tijde van het dossieronderzoek (juni 2019) dat bij veel studenten de nazorg nog niet aan de orde was omdat het traject Begeleid Leren op dat moment nog bij deze studenten liep. In de argumentatie bij de stellingen wordt duidelijk dat er vaak mondelinge afspraken zijn gemaakt met de student over de uitwisseling of terugkoppeling van informatie, maar dat dit niet altijd is beschreven in het dossier.

Figuur 6. Aantal (%) dossiers naar het oordeel van de professional zelf over vijf aspecten van de beschrijving van afstemming en afspraken in het eigen dossier (n= 21 dossiers: 15x trajectplanner MBO, 6x Gezinsplan MBO-buurtteam)

Daarnaast wordt tijdens een Kernteamoverleg ook het belang van een uniforme, overdraagbare **dossiervorming** aangegeven:

A: Dus even kort samengevat, want dit is heel veel informatie al, in het begin. Er is vaak voldoende informatie, alleen die is moeilijk vindbaar.

B: Maar we zijn nu bij deze casus. En het is interessant om te horen van: Goh heb jij gekeken... Heb jij ook het intakedossier kunnen inzien?

C: Kan zij niet bij.

A: Kan ik niet bij.

B: Die kan jij niet zien?

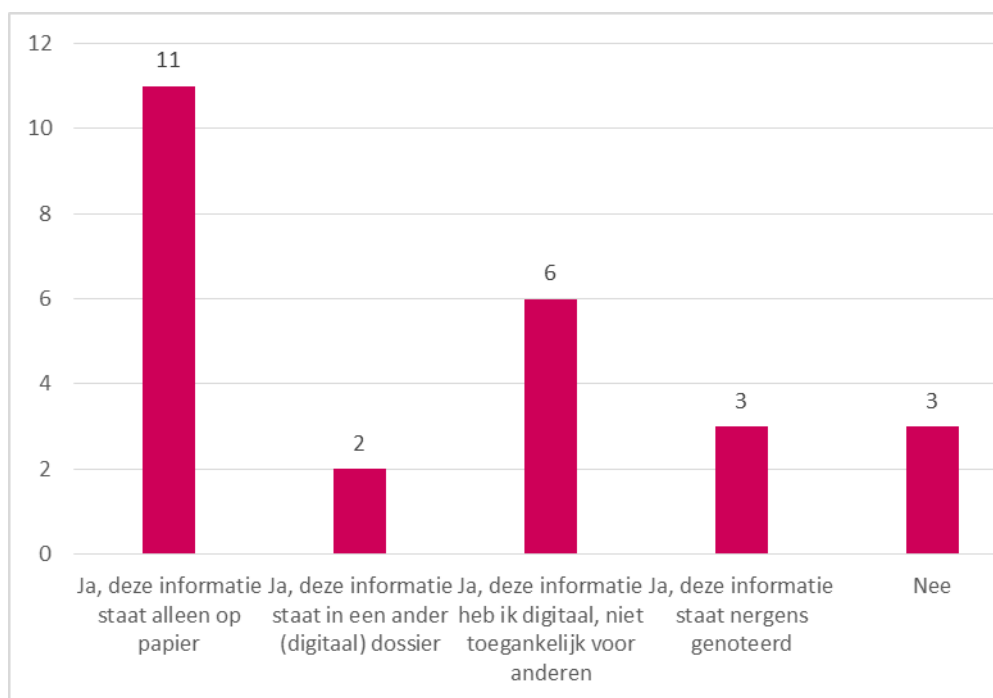
A: Dus ik heb wel op Traject Planner gekeken. Waar vaak ook gesprekken of andere dingen eventueel in staan, maar daar stond niks in... (...)

A: Maar als we gewoon sec kijken: er is dus een intake en vanuit jouw functie kun je niet bij die intake.. Dan is er nog de volgende mogelijkheid om digitaal dossier in te zien, maar in dit geval was die leeg en dan wordt de ervaring: die is heel vaak leeg. Het gaat nu niet om die individuele SLB'er, maar via de AZ'er [noot: Aandachtsfunctionaris Zorg] is deze dame vervolgens bij jou terechtgekomen. En toen pas kwam er naar boven waar het eigenlijk over ging. En de eerste informatie kwam via dat digitale formulier wat die AZ'er heeft ingevuld, toch?

Naast het belang van uniforme en overdraagbare dossiervorming wordt in dit citaat ook duidelijk hoe ingewikkeld dit is. Volgens de professionals mist dan ook nog veel informatie in de dossiers, zie Figuur 7. Een algemene opmerking die vaak daarbij wordt gegeven is dat de informatie niet is ingevoerd in de Trajectplanner of het Gezinsplan, maar ergens anders staat opgeschreven. Dit kwam ook in de casuïstiekbesprekingen aan bod:

"Ik heb nu een Word documentje gemaakt. Elke keer als we als we een gesprek hebben gehad heb ik daar mijn informatie ingezet, maar dat deel ik dus verder niet... Behalve ad hoc in de wandelgangen." (Lid Kernteam)

Slechts 3 dossiers blijken compleet opgenomen te zijn in trajectplannen. In meer dan de helft van de dossiers is de ontbrekende informatie alleen op papier beschikbaar (Figuur 7). Deze is dan vaak niet of moeilijk toegankelijk voor collega's.

Figuur 7: Aantal dossiers naar het oordeel van de professional zelf of er nog informatie in het eigen dossier mist (meer antwoorden mogelijk indien ja) (n= 21 dossiers: 15x trajectplanner MBO, 6x Gezinsplan MBO-buurtteam)

5.3 Passende ondersteuning en welbevinden

(clusters: Open en veilig klimaat, Visie en voorzieningen school, Maatwerk stage)

Een belangrijk thema voor de leden van het Kernteam is de **tijdsinvestering** die ze maken ten behoeve van de studenten. Niet omdat ze niet betrokken zijn maar omdat ze de werkdruk als reeds als hoog ervaren. Zo zei een van hen:

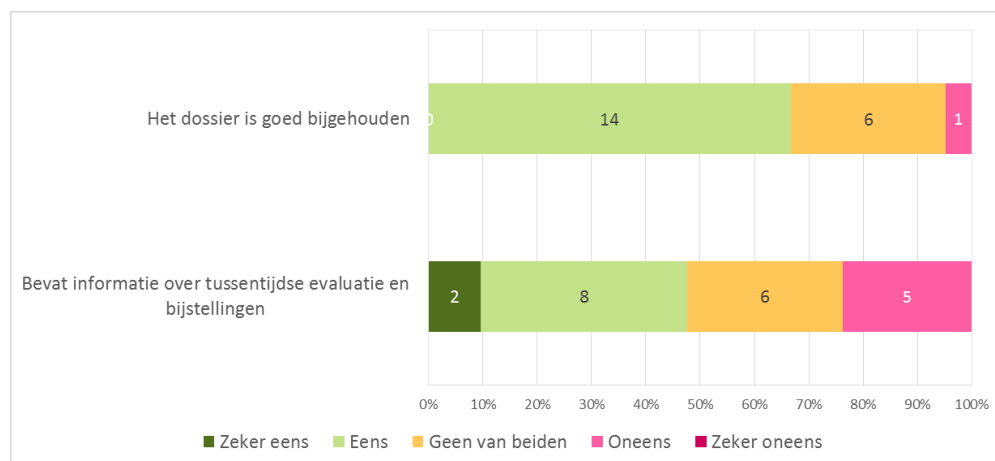
“Want natuurlijk hebben deze studenten allemaal recht op onderwijs, maar ze vragen wel meer tijd.”
(Lid kernteam)

Tijdens het project zijn er enkele leden van het Kernteam afgehaakt omdat ze de rol als BL'er voor hun gevoel niet goed invulling konden geven binnen hun takenpakket. Daarbij hebben de SLB'ers regelmatig verschillende **taakopvattingen, expertise en ervaring**. Er is behoefte om hier meer gemeenschappelijkheid in aan te brengen.

De betrokken professionals gaven aan graag te zien dat hun rol als BL'er helder wordt gedefinieerd als een extra taak. Het zou volgens hen goed zijn als dit interne medewerkers zijn die de opleiding en organisatie al kennen. Het management erkent dit ook en geeft aan dat ze het Begeleid Leren belangrijk vinden, maar dat het tevens een uitdaging blijft om het structureel onderdeel te laten zijn van de organisatie.

De leden van het Kernteam vinden **commitment en bekendheid bij het management** belangrijk om hun werk goed te kunnen doen. Terugkijkend geeft ook het management aan dat er meer op borging in de structuur van de organisatie gestuurd had kunnen worden. De leden van het Kernteam ervaren dat de steun vanuit het management is toegenomen tijdens het project. Ook draagvlak bij de collega's is voor hen een belangrijke voorwaarde. Een open en veilig klimaat zou daar aan bijdragen wat onder andere tot uiting kan komen in transparante evaluaties en bijstellingen.

In het dossieronderzoek is net wat minder dan de helft van de professionals het eens met de stelling dat het dossier informatie bevat over **tussentijdse evaluatie en bijstellingen** (Figuur 8). De MBO-medewerkers vinden dat het wel in hun Trajectplanners staat, maar vaak summier. Soms zijn ze er niet aan toegekomen om het te documenteren. Het lijkt niet zozeer een gebrek aan veiligheid maar een gebrek aan tijd te zijn dat de evaluaties niet altijd beschikbaar zijn. De medewerkers van het buurtteam daarentegen geeft aan dat het er altijd in staat als de evaluatie heeft plaats gevonden, wat erop zou kunnen wijzen dat het hen beter lukt om hun dossiers up to date te houden.

Figuur 8. Aantal (%) dossiers naar het oordeel van de professional zelf over twee aspecten van de beschrijving van Open en veilig klimaat in het eigen dossier (n= 21 dossiers: 15x trajectplanner MBO, 6x Gezinsplan MBO-buurtteam)

Het is daarnaast belangrijk dat er goede afstemming is met de stageorganisaties. De coördinatoren BPV geven hierover aan dat in het curriculum vaak blijkt dat de stage vaak de bottleneck is, wat door de andere leden van het Kernteam herkend wordt. Zo vertelde een van de BL'ers:

"Wat ik een knelpunt vind is bij [naam student] zelf, ik heb dat toch een beetje opgeschreven, is dat zij in gesprekken met mij het een beetje van zich afhoudt en dan vooral praat over dingen die op school gebeuren, terwijl de kern van het probleem zat 'm steeds in de stage. En ze zegt dat het goed gaat, maar ik weet niet of dat zo is en ik kan er niet bij."

Uit het dossieronderzoek blijkt dat MBO-professionals voor 7 van de 15 dossiers het (zeker) eens is met de stelling dat de Trajectplanner adequate informatie bevat over maatwerk voor school en stage. Bijna net zo vaak (6 dossiers) zijn de MBO-professionals het echter (zeker) oneens met deze stelling.

Over de begeleiding tijdens de stage en het contact tussen school en stage zijn de studenten minder eenduidig. In hun ogen wordt er niet altijd goed samengewerkt. Het is belangrijk dat er goede afstemming is met de stageorganisaties.

Van de 15 studenten die zijn begonnen aan het Begeleid leren traject hebben vier in deze periode hun MBO opleiding afgerond. Daarnaast waren er negen die nog steeds op de opleiding zitten en één die vroegtijdig de school heeft verlaten. Van een student mist de informatie op deze vraag.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

In dit project is gewerkt aan het ontwikkelen en bestendigen van een integrale en effectieve werkwijze voor de begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen. De werkwijze gaat uit van hun eigen mogelijkheden en wensen en is primair gericht op het voorkomen van schooluitval en de-stigmatisering en secundair op het vergroten van hun kans op arbeidsdeelname en maatschappelijke participatie. In dit project stond een aantal vragen centraal:

1. Wat zijn de behoeften die MBO-studenten met psychische problemen zelf hebben als het gaat om begeleiding en ondersteuning en mede gericht op volwaardige maatschappelijke participatie)?
2. Wat is de gezamenlijke visie op de integrale begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen van de jongeren zelf, studieloopbaanbegeleiders en andere MBO-medewerkers, medewerkers van het Buurtteam MBO, en externe hulpverleners?
3. Wat is een bij deze visie passende werkwijze voor integrale begeleiding en ondersteuning, waarbij zoveel mogelijk bestaande kennis en methodieken worden gebruikt?
4. Wat zijn de resultaten van deze werkwijze, in termen van bereik, tevredenheid van studenten en betrokkenen, en in termen van participatie (school en arbeid) en integrale samenwerking en welke factoren hangen hiermee samen?

In antwoord op de eerste vraag naar de behoeften van MBO-studenten met psychische problemen zelf, luidt de conclusie uit het behoeftenonderzoek:

- Niet altijd brengen studenten tijdens de intake hun problemen naar voren omdat zij graag aangenomen willen worden. Vooral tijdens de stageperiode worden hun problemen manifest en is er behoefte aan extra begeleiding. Veel studenten met psychische problemen zijn gebaat bij individuele begeleiding, ook gedurende de Beroepspraktijkvorming (BPV), soms ter plekke. Methodische ondersteuning en maatwerk zijn hierbij noodzakelijk, evenals continuïteit en afstemming van de begeleiding. Studenten vinden het vervelend als zij telkens opnieuw hun verhaal moeten vertellen. Verder is er behoefte aan meer duidelijkheid over de ondersteuningsroute bij studenten met psychische problemen.

In antwoord op de tweede vraag is met alle betrokkenen, inclusief de MBO-studenten, een gezamenlijke visie op de integrale begeleiding en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen ontwikkeld via een concept mapping procedure (van Bon-Martens et al., 2018). Dit levert de volgende visie op:

- Voor een goede kwaliteit van hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen zijn privacy en vertrouwen het meest van belang. Daarbij staat voorop dat de student zoveel als mogelijk zélf regie voert over zijn eigen traject en dat er uitgaan wordt van de mogelijkheden van de student. De relatie tussen de student, de medewerkers van school en de ondersteuners kenmerkt zich daarbij door een veilig gevoel op school, onderling vertrouwen en een open en respectvolle houding. Een heldere rol- en taakverdeling voor alle betrokkenen, inclusief de student zelf, is evenzeer van belang. Nodig is een concreet

uitgewerkte beleid van de school op passend onderwijs in mogelijkheden, voorzieningen, kennis en voorwaarden, inclusief mogelijkheden voor maatwerk bij stages.

Voor de beantwoording van de derde vraag is gezocht naar een werkwijze passend bij de gezamenlijke visie én bij de bestaande ondersteuningsstructuur van het MBO Utrecht en de rol en functie van de betrokken professionals, en waarbij zoveel mogelijk bestaande kennis en methodieken worden gebruikt. Dit heeft geresulteerd in de planmatige implementatie van de methodiek Begeleid Leren, op een wijze die past bij de ondersteuningsstructuur van het MBO Utrecht, en ondersteund door participatief actieonderzoek. De bevindingen hieruit zijn samen te vatten in de volgende conclusies:

- Het gebruik van het 5-stappenmodel voor het 'Behouden van opleiding' van de methodiek Begeleid Leren biedt een handzame structuur voor de integrale hulp en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen doordat het goed aansluit op de schoolsetting, structuur biedt door het heldere stappenplan, handvaten geeft om ruimte te creëren voor zelfregie, en waarbij de nadruk ligt op mogelijkheden. De begeleiding kan goed worden aangepast aan de individuele behoeften en gaat uit van vertrouwen in de student. Naast de individuele behoeften van de student zijn ook de rol en functie van de betrokken professional sturend voor de wijze waarop Begeleid Leren invulling krijgt. De werkwijze blijkt ook helpend te zijn bij de benadering van niet aan het project deelnemende studenten. Zo worden de elementen van Begeleid Leren ingezet bij andere casuïstiek.
- Gestructureerde casuïstiekbesprekingen met alle betrokkenen zijn waardevol om docenten, begeleiders en hulpverleners te helpen bij het inpassen van de werkwijze in de bestaande structuur, om de rol- en taakverdeling te verhelderen en in de eigen rol te groeien, en om duidelijker met elkaar te communiceren, af te stemmen, en afspraken te maken. Daarbij helpt het de betrokkenen om gezamenlijk in de begeleiding de balans te zoeken tussen grenzen stellen (kaders) en ruimte geven (flexibel aansluiten).
- Het begeleiden van studenten en het vormgeven van de integrale werkwijze gaat beter als dit door interne medewerkers van het MBO wordt gedaan, die getraind zijn in de methodiek en die de opleiding en de organisatie al (goed) kennen. Dan nog kost het inpassen van werkwijze, het ermee leren werken, de onderlinge communicatie en afstemming tijd. Dit vraagt om facilitering door het management van met name het MBO op inhoud, organisatie en financiën. Het blijft een uitdaging om de werkwijze structureel onderdeel te laten zijn van de betrokken organisaties, ondanks dat het MBO-management het Begeleid Leren belangrijk vindt.
- De gebrekkige onderlinge informatieoverdracht en een te grote tijdsinvestering worden als belangrijkste knelpunten ervaren voor het bieden van integrale hulp en ondersteuning. Het eerste knelpunt heeft mede te maken met onduidelijkheden over (veranderende) wet- en regelgeving. Dit is te meer van belang, gezien de waarde die wordt gehecht aan privacy en vertrouwen van de student. Het gevolg hiervan is dat informatie versnipperd wordt opgeslagen en niet meer toegankelijk is voor andere professionals. Het tweede knelpunt is gerelateerd in de werkdruk die ze reeds als hoog ervaren.

In antwoord op de vierde vraag, naar de resultaten van deze werkwijze, kunnen de volgende conclusies worden getrokken::

- De studenten zijn in het algemeen tevreden over de begeleiding en geven deze gemiddeld een 7,8. Over de begeleiding tijdens de stage en het contact tussen school en stage zijn de studenten minder eenduidig. In hun ogen wordt er niet altijd goed samengewerkt.
- In januari 2020 blijkt dat er van de 15 deelnemende studenten er slechts één student is uitgevallen in het onderwijs en twee studenten zijn doorverwezen naar andere opleidingen

binnen het MBO. De begeleiders schatten daarbij in dat de uitval zeker hoger zou zijn geweest zonder de werkwijze Begeleid Leren.

- Begeleid Leren heeft op ook de langere termijn een plaats gekregen op het MBO Utrecht. Om deze inbedding verder te borgen neemt het MBO deel aan een onderzoeksproject van de Hanzehogeschool Groningen waarin de effectiviteit van de methodiek centraal staat.

6.2 Aanbevelingen

Op basis van de antwoorden op bovenstaande vragen komen we tot de volgende aanbevelingen:

- Vertrek bij het vormgeven van een integrale hulp en ondersteuning van MBO-studenten met psychische problemen vanuit de behoeften van deze MBO-studenten en stel samen met hen een gemeenschappelijke en gedragen visie op die de perspectieven van alle betrokkenen op een gelijkwaardige manier omvat. De methode van *group concept mapping* is hier bruikbaar voor gebleken.
- Train beoogde begeleiders en sleutelpersonen, die de organisatie en opleiding goed kennen, gezamenlijk in het toepassen van Begeleid Leren, als beproefde methodiek voor begeleiding van studenten met psychische problemen. Heb daarbij specifiek aandacht voor de voorbereiding op de stages. Implementeer het 5-stappenmodel voor Behouden van opleiding in de bestaande ondersteuningsstructuur en de gegeven context op een passende wijze. Betrek externe hulpverleners die een belangrijke rol hebben in deze ondersteuningsstructuur bij de training en de implementatie van het model.
- Organiseer de randvoorwaarden. Dat betekent: duidelijke rol- en taakomschrijvingen en ruimte (tijd) om deze rollen taken goed uit te voeren en daarin te verbeteren. Draag zorg voor commitment bij het management en inbedding in het organisatiebeleid. Bewaak ook de tijd en de (mentale) belasting van de begeleiders. Maak eenduidige afspraken over de inclusiecriteria voor deze intensievere vorm van begeleiding.
- Investeer in het opbouwen van een vertrouwensband met de student door een vaste begeleider. Deze vertrouwensband is een van de meest essentiële onderdelen van een succesvol traject. Het is noodzakelijk dat studenten frequent worden uitgenodigd zodat er persoonlijk en regelmatig contact kan zijn. Blijf aandacht houden voor de balans tussen grenzen stellen (kaders) en ruimte geven (flexibel aansluiten), het samen met de student stellen van doelen en het volgen en evalueren van daarvan, en het samen helder krijgen wanneer de ondersteuning stopt.
- Blijf investeren in continue en gezamenlijk leren en verbeteren van de werkwijze, inclusief externe hulpverleners die een belangrijke rol hebben in de ondersteuningsstructuur. Het organiseren en faciliteren van gestructureerde casuïstiekbesprekingen met alle betrokkenen zijn waardevol, maar vragen inzet en tijd.
- Maak heldere afspraken over informatieoverdracht en dossiervoering. Heb daarbij aandacht voor toegankelijkheid voor en overdracht naar andere professionals. Maak hierover ook heldere afspraken met studenten, ouders, en stagebieders. Laat management dit faciliteren met goede en veilige systemen (inclusief rolbeheer), tijd om de dossiers bij te houden en een duidelijke vertaling van wet- en regelgeving naar richtlijnen voor afspraken.

7 Referenties

- Cuelenaere, B., van Zutphen, F., van der Aa, R., Willemsen, A., & Wilkens, M. (2009). *MKBA voortijdig schoolverlaten*. (april), 58.
- Daemen, C., & Rebel, S. (2018). *Jongeren over psychische gezondheid. Onderzoeksverslag*. Utrecht: Nederlandse Jeugdraad.
- de Poot, S., Vanneste, Y., de Rijk, A., & Feron, F. J. M. (2016). De rol van studieloopbaanbegeleiders bij de ziekteverzuimbegleiding van leerlingen op het middelbaar beroepsonderwijs. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 94, 138–145. <https://doi.org/10.1007/s12508-016-0054-x>
- Evenboer, E., Douwes, R., Krediet, I., & Metselaar, J. (2019). “School als werkplaats” ondersteuning binnen de muren van het mbo. Ervaringen en behoeften van jongeren met psychosociale problemen. *Kind & Adolescent Praktijk*, 18(1), 14–19. <https://doi.org/10.1007/s12454-019-0004-2>
- Gezondheidsraad. (2014). *Participatie van jongeren met psychische problemen*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Janmaat, L. (2013). *Jongeren & psychische gezondheid. Onderzoeksverslag NJR panel in samenwerking met Fonds psychische gezondheid*. Utrecht: Nationale Jeugdraad.
- Jurrius, K. (2012). *Uit de spagaat! Naar een kwaliteitsraamwerk voor Participatief Jongeren Onderzoek*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Korevaar, E. L., & Hofstra, J. (2017). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving ‘Begeleid Leren’*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (NJI).
- Korevaar, L. (2015). *Handboek Begeleid Leren. Het ondersteunen van jongeren met psychische beperkingen bij het kiezen, verkrijgen en behouden van een reguliere opleiding*. Utrecht: Stichting Rehabilitatie '92. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/106.handboek Begeleid leren \(2\).pdf](file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/106.handboek%20Begeleid%20leren%20(2).pdf)
- Korevaar, L., Caro, J., & Vader, L. (Red.). (2016). *Studeren doe je niet alleen. Begeleid leren voor jongeren met psychische problemen*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen.
- Schmidt, E., & Simons, M. (2013). Psychische klachten onder studenten. *Landelijke studentenvakbond*, 1–41.
- van Bon-Martens, M., van Erp, N., van Heijst, P., van Luijn, M., & Cuijpers, M. (2018). *Visie integrale hulp MBO-studenten. Integrale hulp en ondersteuning voor MBO-studenten met psychische problemen in Utrecht*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- van den Broek, A., Muskens, M., & Winkels, J. (2013). *Studeren met een functiebeperking 2012. De relatie tussen studievoortgang, studieuitval en het gebruik van voorzieningen. Eindmeting onderzoek ‘Studeren met een functiebeperking’*. Nijmegen: ResearchNed/ITS Nijmegen.
- van Luijn, M. (2017). *Plan van aanpak begeleid leren MBO Utrecht. Februari 2017-februari 2019*. Utrecht: MBO Utrecht.

Bijlagen

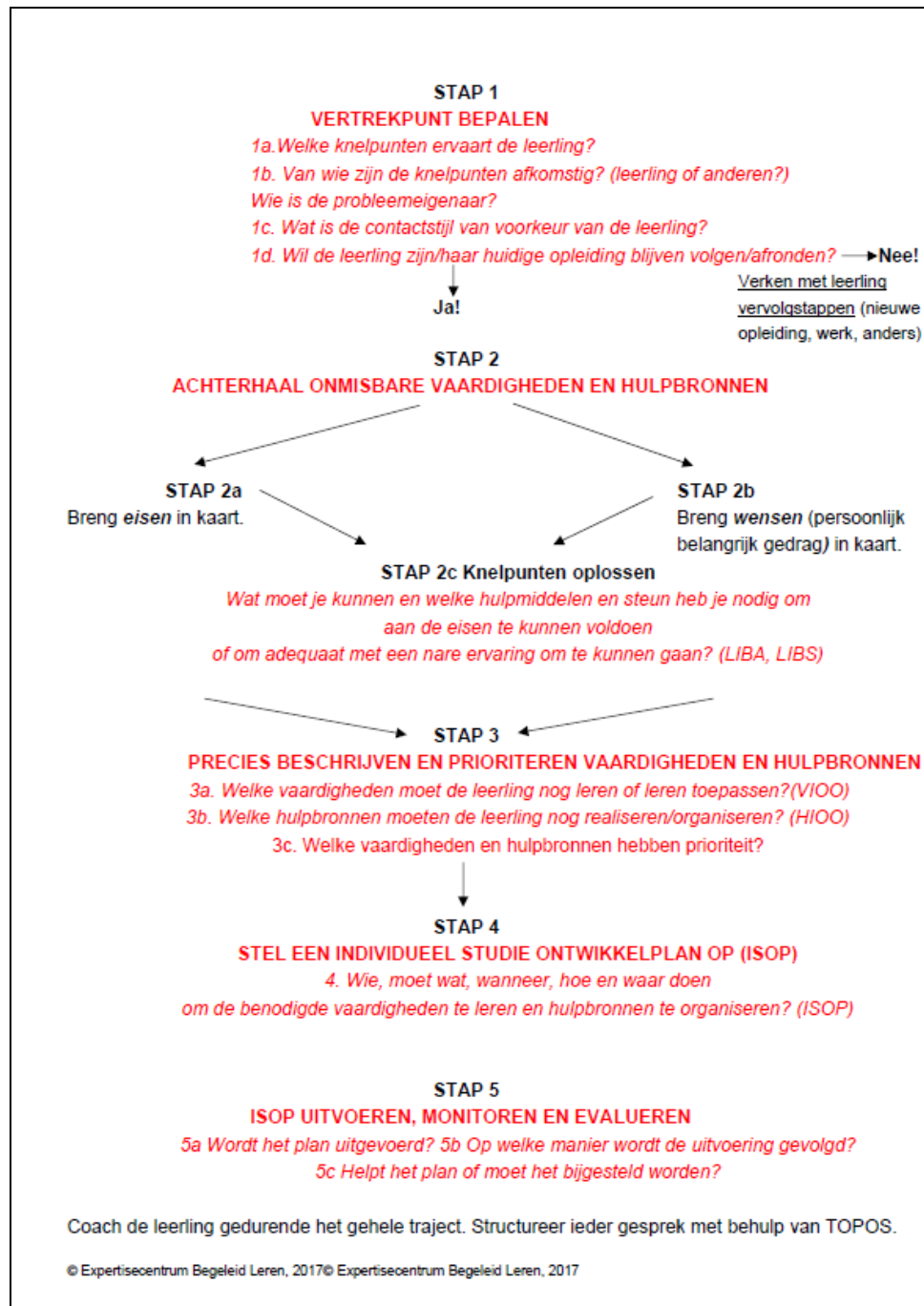
Bijlage 1 Overzicht thema's en kenmerken

Overzicht thema's (clusters) en kenmerken (uitspraken) van de concept map met hun gemiddelde waardering (range 1 t/m 5: hoe hoger, hoe belangrijker voor de kwaliteit van de hulp en ondersteuning)

Thema	Nr	Kenmerk	Gemiddelde waardering
Privacy/vertrouwen			3,87
	1	Dat de student zich veilig voelt in de school en ook bij betrokkenen.	4,44
	8	Vertrouwensband tussen student en ondersteuner.	4,22
	34	Goed omgaan met de privacy (toestemming van de student).	3,89
	28	Student open staat voor hulp.	3,61
	39	Jongere is op de eerste plaats een student.	3,17
Uitgaan van mogelijkheden			2,97
	48	Begrip en inzicht van hulpbehoefte en problematiek van de student.	3,61
	16	Realistisch worden, zijn en blijven in mogelijkheden.	3,11
	13	Ook kijken naar wat wel goed gaat.	3,11
	17	Kijken naar mogelijkheden naast beperkingen.	2,89
	18	Ook jongens worden op voor hen passende wijze betrokken.	2,56
	52	Definiëring van problematiek (internaliserend/externaliserend).	2,56
Zelfregie student			3,24
	20	Regie van begeleiding ligt (voor zover mogelijk) zoveel mogelijk bij de student.	4,11
	38	Laat regie bij leerling zodat het acceptatieproces een kans krijgt met alle consequenties van dien.	3,72
	4	Student zoveel mogelijk zelf aan het roer.	3,33
	40	Studenten zijn betrokken bij de vormgeving van "begeleid leren MBO-Utrecht".	2,72
	22	Student kiest zelf ondersteuner/begeleider.	2,33
Afstemmen en afspraken			3,04
	2	Afspraken moeten helder en transparant zijn.	3,72
	54	Goede overdracht bij binnenkomst.	3,33
	11	Passend onderwijs en jeugdhulp moeten goed samenwerken.	3,11
	36	Als er meer begeleiders zijn op één jongere vraagt dit om goede onderlinge afstemming.	3,06
	19	Afspraken over de uitwisseling van informatie.	2,94
	44	In het algemeen moet snel duidelijk zijn welke partijen erbij betrokken zijn.	2,89
	50	Terugkoppeling naar SLB of aangever met medewerking van de student.	2,67
	33	Goede nazorg en overdracht naar opleiding, werk en hulpinstanties.	2,61
Rol- en taakverdeling			3,47
	32	Zorg voor een goed stappenplan voor de jongere (samen met jongere, eigen regie).	4,22
	15	Rollen en verantwoordelijkheden moeten duidelijk zijn: wie doet wat in hulp en ondersteuning.	3,89
	49	Betrokkenen (school, student en ouders) nemen ook eigen verantwoordelijkheid en spreken elkaar erop aan.	3,56
	10	Hulpverlening biedt hoogwaardige basiszorg (vergelijkbaar met buurtteams).	3,28
	12	Omgeving en netwerk van student betrekken in de hulpverlening (inclusief ouders).	3,22
	35	Niet te veel begeleiders op één jongere.	3,11
	45	Alle partijen moeten bijdragen aan begeleiding van student.	3,00

Thema	Nr	Kenmerk	Gemiddelde waardering
Visie en voorzieningen school			2,72
	3	Genoeg tijd om aan de student te besteden (SLB).	3,67
	53	Coherentie en eenduidigheid in visie, regels, pedagogisch en didactisch kader en doorgaande leerlijn van 1-3 ("van begin tot eind").	3,39
	37	Extra tijd voor de student indien nodig.	3,28
	42	School stelt voorwaarden in termen van gedrag in plaats van in termen van hulp.	2,78
	43	School houdt zich bij zijn leest: dat is onderwijs.	2,39
	24	Dat er niet te snel gekozen wordt voor een lager niveau van onderwijs ('afzakken').	2,33
	23	Er is kennis over de mogelijkheden en alternatieven.	2,22
	41	Mogelijkheid om een student op een time-out te kunnen zetten.	2,22
	47	Heroriëntatie op andere opleiding of werk is mogelijk indien nodig.	2,17
Duidelijkheid en toegankelijkheid			2,91
	7	Duidelijkheid over waar je terecht kan (voor student).	3,33
	9	Hulpverlening dichtbij (in de school).	2,94
	56	Duidelijke afspraken over aanmeldingen (formulieren en procedures).	2,39
	55	Een digitaal systeem (leerling volgsysteem) waarbij duidelijk is wie het kan en mag gebruiken met informatie die eenduidig is geplaatst.	2,11
Maatwerk stage			2,70
	14	Ook school en stage wordt op maat geboden.	3,22
	26	Helder communiceren met werkveld over mogelijkheden en beperkingen van de student zodat het werkveld goede ondersteuning kan bieden.	3,17
	6	Inzicht is in welke stageplekken geschikt zijn voor deze studenten.	3,00
	29	Er kan openlijk gesproken worden over mogelijkheden en beperkingen op de stage.	2,94
	5	OCW houdt rekening met deze problematiek in verband met rendementen.	2,28
	57	Mogelijkheden voor stageplekken voor jongeren met specifieke achtergronden zonder de naam te noemen (anoniem verkennen).	2,17
	27	Student niet dezelfde doelgroep is van het werkveld waar hij/zij stage loopt.	2,11
Open en veilig klimaat			2,76
	51	Veilig klimaat voor alle betrokkenen van school (inclusief OOP).	3,61
	25	Goede voorlichting richting ouders, studenten en docenten over problemen en mogelijkheden.	3,17
	21	In openheid wordt gesproken over wat psychische problemen doen met opleiding.	2,44
	31	Niet alleen praten over maar ook weten wat er aan de hand is (door bv. mee te lopen en te weten wat er in de klas gebeurt).	2,33
	46	Weten of het werkt (in relatie tot schoolloopbaan) en dit ook regelmatig monitoren.	2,22

Bijlage 2 Vijf-stappen model 'Behouden van een opleiding', uitwerking van de belangrijkste vragen en acties, en format casuïstiekbespreking

Overzicht belangrijkste vragen en acties 5-stappen model

1. START BEGELEIDINGSTRAJECT	
1a. Welke knelpunten ervaart de leerling bij het volgen van de opleiding?	Besprek met de leerling de knelpunten die hij/zij ervaart bij het volgen van de opleiding. Wees per knelpunt zo concreet mogelijk: wat is het knelpunt?
1b. Van wie zijn de knelpunten afkomstig? (leerling of anderen?) Wie is de probleemeigenaar?	Besprek met de leerling per knelpunt van wie deze afkomstig is. Van hem/haar zelf of van anderen (docent, medeleerlingen, familie, etc.). Voelt de leerling zich probleemeigenaar van het ingebrachte knelpunt?
1c. Wat is de contactstijl van voorkeur van de leerling?	Welke contactstijl stelt de leerling op prijs (fysiek, emotioneel, verstandelijk, levensbeschouwelijk)? Let daarbij op uitspraken van de leerling (ik voel, ik denk, ik vind).
1d. Wil de leerling zijn/haar huidige opleiding blijven volgen/afmaken? Wat is het leerdoel van de leerling?	Besprek met de leerling of hij/zij zijn/haar opleiding wil blijven volgen c.q. afronden. Zo ja, formuleer dan samen met de leerling zijn/haar opleidingsdoel: 'Ik wil de komende tijd mijn opleiding aan MBO Utrecht blijven volgen', of 'Ik wil de komende ... maanden mijn stage organisatie Succesvol afronden'. Zo nee, verken met leerling vervolgstappen (nieuwe opleiding, leerwerk-plek, iets anders).
2. ACHTERHALEN ONMISBARE VAARDIGHEDEN (FUNCTIONELE DIAGNOSTIEK) EN ONMISBARE HULPBRONNEN (HULPBRONNENDIAGNOSTIEK)	
2a. Wat zijn de eisen die de opleiding (stage) aan de leerling stelt? Wat is een knelpunt?	Achterhaal samen met de leerling de eisen die de opleiding of stageplaats aan leerlingen stelt. Welke vormen een belemmering? Gebruik zo nodig de LIBA en de LIBS
2b. Wat zijn de wensen van de leerling ten aanzien van de opleiding (stage)? Wat is een knelpunt?	Achterhaal samen met de leerling wat de wensen zijn om met tevredenheid de opleiding te vervolgen en afronden. Gebruik zo nodig de LIBA en de LIBS
2c. Wat kan de leerling doen om het knelpunt op te lossen? Welke vaardigheden en hulpbronnen zijn daarvoor onmisbaar?	Per knelpunt achterhalen welke vaardigheden en hulpbronnen nodig zijn om adequaat met een nare situatie om te gaan of een belemmering op te heffen.
3. OVERZICHT EN PRIORITERING VAN DE ONMISBARE VAARDIGHEDEN EN HULPBRONNEN	
3a. Welke vaardigheden moet de leerling nog leren of leren toepassen?	Beoordeel met de leerling welke onmisbare vaardigheden hij nog niet beheerst en/of welke hij onvoldoende toepast (fysieke, intellectuele, sociale, emotionele). Gebruik zo nodig de VIOO
3b. Welke hulpbronnen moeten de leerling nog realiseren?	Beoordeel met de leerling welke onmisbare hulpbronnen nog moeten worden gerealiseerd (mensen, plaatsen, dingen, activiteiten, aanpassingen). Gebruik zo nodig de HIOO.
3c. Welke vaardigheden en hulpbronnen hebben prioriteit?	Stel samen met de leerling vast welke vaardigheden en hulpbronnen prioriteit hebben. Gebruik hierbij de criteria urgentie, motivatie, ondersteuning, haalbaarheid.
4. OPSTELLEN INDIVIDUEEL STUDIE ONTWIKKELPLAN (ISOP)	
4. Wie, moet wat, wanneer en waar doen om de benodigde vaardigheden te leren en hulpbronnen te organiseren? (ISOP)	Stel samen met de leerling zijn/haar individueel studie ontwikkelplan op. Geef in het plan aan welke vaardigheden de leerling nog moet leren en/of moet leren toepassen. Tevens welke hulpbronnen nog moeten worden gerealiseerd. Doe dit in volgorde van prioriteit. Geef vervolgens aan wie dit gaat doen, wanneer en waar. Geef ook aan wat het proces monitort en wanneer er wordt geëvalueerd.
5. UITVOERING, MONITORING EN EVALUATIE	
5a. Wordt het plan uitgevoerd?	Voer het opgestelde plan uit
5b. Op welke manier wordt de uitvoering gevolgd?	Houd samen met de leerling de voortgang van de uitvoering bij. Dit kan per email, telefoon of bv via het bijhouden van een logboekje.
5c. Helpt het plan of moet het bijgesteld worden?	Evalueer op gezette tijden de stand van zaken van het ISOP en stel waar nodig het ISOP bij.

format casusbespreking project BL

Vul het format voor de bespreking in, verwijst waar mogelijk naar het IBP/ dossier en richt je bij de voorbereiding name op vragen die bij jou als begeleider leven en die je zou willen bespreken met de collega's

1. START BEGELEIDINGSTRAJECT	
1a. Welke knelpunten ervaart de leerling bij het volgen van de opleiding?	
1b. Van wie zijn de knelpunten afkomstig? (leerling of anderen?) Wie is de probleemeigenaar?	
1c. Wat is de contactstijl van voorkeur van de leerling?	
1d. Wil de leerling zijn/haar huidige opleiding blijven volgen/afmaken? Wat is het leerdoel van de leerling?	
Mijn vraag/ vragen voor de casusbespreking:	
2. ACHTERHALEN ONMISBARE VAARDIGHEDEN (FUNCTIONELE DIAGNOSTIEK) EN ONMISBARE HULPBRONNEN (HULPBRONNENDIAGNOSTIEK)	
2 Wat zijn de eisen die de opleiding (stage) aan de leerling stelt? Wat is een knelpunt?	
2b Wat zijn de wensen van de leerling ten aanzien van de opleiding (stage)? Wat is een knelpunt?	
2c Wat kan de leerling doen om het knelpunt op te lossen? Welke vaardigheden en hulpbronnen zijn daarvoor onmisbaar?	
Mijn vraag/ vragen voor de casusbespreking:	
3. OVERZICHT EN PRIORITERING VAN DE ONMISBARE VAARDIGHEDEN EN HULPBRONNEN	
3a. Welke vaardigheden moet de leerling nog leren of leren toepassen?	
3b. Welke hulpbronnen moeten de leerling nog realiseren?	
3c. Welke vaardigheden en hulpbronnen hebben prioriteit?	
Mijn vraag/ vragen voor de casusbespreking:	
4. OPSTELLEN INDIVIDUEEL STUDIE ONTWIKKELPLAN (ISOP)	
4. Wie, moet wat, wanneer en waar doen om de benodigde vaardigheden te leren en hulpbronnen te organiseren? (ISOP)	
Mijn vraag/ vragen voor de casusbespreking:	
5. UITVOERING, MONITORING EN EVALUATIE	
5a Wordt het plan uitgevoerd?	
5b Op welke manier wordt de uitvoering gevolgd?	
5c Helpt het plan of moet het bijgesteld worden?	
Mijn vraag/ vragen voor de casusbespreking:	

Bijlage 3 Informatiebrief Project Begeleid Leren

BEGELEID LEREN OP MBO UTRECHT

Informatie Project Begeleid Leren

Utrecht, **DATUM NOG INVULLEN**

Beste **(NAAM PERSOON INVULLEN)**

Leren gaat niet altijd vanzelf. Soms is een steuntje in de rug daarbij wel prettig, zeker als het gaat om het omgaan met (persoonlijke) zorgen en problemen die je leren bij ons op school beïnvloeden. Op onze school gaat een project van start waar je veel aan zou kunnen hebben. Je hebt laten weten hiervoor belangstelling te hebben.

De Methode Begeleid Leren op het MBO

De Begeleid Leren-methode richt zich op het begeleiden van studenten met een psychische kwetsbaarheid bij het kiezen en blijven volgen van een opleiding. Binnen de methode Begeleid Leren staat de rol van jou als student voorop. De methode helpt je om je eigen kracht beter te benutten en helpt jou en de school om beter af te stemmen op wat je nodig hebt.

De meeste psychische problematiek komt voor het eerst tot uiting in de leeftijdsperiode van 16 tot 23 jaar. Soms moet hierdoor de opleiding worden onderbroken, dan wel voorgoed afgebroken. Dit heeft meestal weer tot gevolg dat het vinden van (betaald) werk hierdoor veel moeilijker gaat. Veel jongeren met een psychische kwetsbaarheid, die hun opleiding willen vervolgen dan wel een opleiding willen beginnen, vinden dit een (te) moeilijke opgave. Dat is heel begrijpelijk.

Het doel van de methode Begeleid Leren is om jou te helpen om op school beter te kunnen meekomen en meedoen. En dat op een manier waarbij je met zo min mogelijk 'op je problematiek gerichte hulp' maar zoveel mogelijk op 'jouw leren' gerichte hulp de opleiding van jouw voorkeur kunt volgen en afmaken. Als je je aanmeldt bij **NOG INVULLEN** krijg je een uitnodiging voor een voorlichting waarin we je meer vertellen over de methode. Er zijn eigenlijk maar drie belangrijke voorwaarden:

- Je hebt psychische problemen en je hebt daar last van bij het volgen van de opleiding
- Je wilt de opleiding wel volgen en afmaken
- Je hebt behoefte aan een steuntje in de rug en staat daar ook voor open

Onderzoek naar de methode Begeleid Leren op het MBO

Als MBO willen we zelf ook blijven leren en ontwikkelen. Daarom hebben we onderzoekers van de Hogeschool Utrecht en het Trimbos-instituut gevraagd ons te begeleiden en om een onafhankelijk onderzoek uit te voeren. De onderzoekers denken met ons mee, doen onderzoek en vragen ons en jou af en toe om een gesprek. Dit gesprek gaat dan over de ervaringen die jij en wij met de methode Begeleid Leren hebben. De onderzoekers willen graag jouw verhaal horen om te adviseren hoe ze de begeleiding en samenwerking op

Bijlage 4 Toestemmingsverklaring doorgegeven contactgegevens

 BEGELEID LEREN OP MBO UTRECHT	
Toestemmingsverklaring Doorgeven contactgegevens voor onderzoek naar methode Begeleid Leren MBO Utrecht	
16 jaar en ouder	☐ Ja, de onderzoekers van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht* mogen mij benaderen voor deelname aan het onderzoek naar Begeleid Leren op het MBO Utrecht.
	Mijn naam: _____
	Mijn e-mailadres: _____
* Onderzoekers van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht zijn werkzaam bij het Trimbos-instituut, de Hogeschool Utrecht, het Nederlands Jeugdinstituut of het Verwey-Jonker Instituut. Voor meer informatie: www.awtjutrecht.nl.	

Bijlage 5 Informatiebrief Onderzoek Begeleid Leren

Informatiebrief Onderzoek Begeleid Leren MBO Utrecht

Utrecht, **DATUM NOG INVULLEN**

Beste **(NAAM PERSOON INVULLEN)**

Jij wordt op school begeleid of gaat begeleid worden via de methode Begeleid Leren. Het doel van deze methode is om jou te helpen om ook op school beter te kunnen meekomen en meedoen. En dat op een manier waarbij je met zo min mogelijk 'op je problematiek gerichte hulp' maar zoveel mogelijk op 'jouw leren' gerichte hulp de opleiding van jouw voorkeur kunt volgen en afmaken.

Het MBO Utrecht wil zelf ook blijven leren en ontwikkelen. Daarom heeft het MBO Utrecht aan de onderzoekers van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht¹ gevraagd hen te begeleiden en om een onafhankelijk onderzoek uit te voeren. Via deze brief informeren wij jou over wat deelname aan dit onderzoek precies inhoudt. Op basis van deze informatie kun je zelf beslissen of je aan het onderzoek meedoet.

Wat is het doel van het onderzoek?

Met het onderzoek willen we inzicht krijgen hoe de methode Begeleid Leren in het MBO Utrecht wordt uitgevoerd. Het gaat dan om vragen als: Wie doet wat? Wat loopt goed, of wat juist niet? En waarom is dat dan zo? Wat kan er verbeterd worden? Ook willen we inzicht krijgen in de resultaten van de methode. Hierbij gaat het om de ervaringen en tevredenheid van de studenten en hun begeleiders. En het gaat erom in hoeverre het doel van de methode wordt bereikt: Kunnen de studenten mee (blijven) doen aan de opleiding? En wat was daarvoor belangrijk? Het onderzoek gaat dus NIET over jouw problematiek, maar over jouw leren en hoe je daarin wordt geholpen.

Wat houdt deelname aan het onderzoek in?

Als je besluit om deel te nemen dan wordt je uitgenodigd voor een persoonlijk interview met één van de onderzoekers. Dit interview duurt ongeveer één uur en gaat over jouw ervaringen en tevredenheid met de methode Begeleid Leren. De onderzoeker interviewt ook jouw begeleider over zijn/haar ervaringen met de methode. De onderzoeker zal verder deelnemen aan een of meer besprekingen op school over jouw begeleiding om te horen hoe er onderlinge afspraken worden gemaakt en welke dat dan zijn. Uit jouw dossier over de begeleiding haalt de onderzoeker informatie over wat er precies is gebeurd aan begeleiding, over hoe goed het dossier is bijgehouden en over hoe de toegang tot jouw dossier is geregeld.

¹ Onderzoekers van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht zijn werkzaam bij het Trimbos-instituut, de Hogeschool Utrecht, het Nederlands Jeugdinstituut of het Verwey-Jonker Instituut. Voor meer informatie: www.awtjutrecht.nl.

Uit andere registraties op school haalt de onderzoeker informatie op over jouw aanwezigheid op school en tijdens je stage.

Is meedoen aan het onderzoek vrijwillig?

Als je wilt deelnemen, vragen wij je om het toestemmingsformulier in de bijlage te ondertekenen en in te leveren bij [NAAM INVULLEN]. Met dit formulier geef je aan dat je door ons voldoende geïnformeerd bent over de aanleiding en werkwijze van het onderzoek. Hierna ontvang je zo snel mogelijk een mail van de onderzoekers om jouw deelname te bevestigen. Als je besluit om niet mee te doen, hoeft je verder niets te doen of uit te leggen. Natuurlijk word je dan gewoon begeleid vanuit de school. Als je wel meedoet, kun je je altijd bedenken en toch stoppen. Je begeleider zal je dan wel vragen waarom je wilt stoppen, omdat dit van belang is voor het onderzoek. Het is aan jou of je daar antwoord op wilt geven.

Wat gebeurt er met jouw gegevens?

In dit onderzoek worden gegevens over jou en jouw begeleiding verzameld via de interviews, de besprekingen op school en uit de dossiers. Deze gegevens worden gebruikt om zicht te krijgen op de kwaliteit van de methode Begeleid Leren op het MBO, en hoe deze verder verbeterd kan worden. Alle gegevens worden vertrouwelijk en zorgvuldig verwerkt. Wat je aan de onderzoekers vertelt over de begeleiding zal niet herleidbaar worden doorgegeven aan je begeleider(s). Ook zal jouw verhaal op geen enkele manier herkenbaar zijn in het uiteindelijke rapport dat geschreven wordt. Voor het interview met jou begint, vragen we je toestemming om het interview op te nemen. Wil je dit liever niet, dan zal de interviewer alleen aantekeningen maken van het gesprek. Heb je geen bezwaar tegen opname, dan worden de geluidsopnamen van de interviews met jou en je begeleider(s) en van de bespreking op school over jouw begeleiding, uitgewerkt in een tekstbestand zonder dat daarin namen worden vermeld. Daarna worden de geluidsopnamen vernietigd. Uiterlijk zes maanden na afloop van de gegevensverzameling worden alle naam en contactgegevens vernietigd.

Wat kan ik doen bij vragen of klachten?

Als je vragen hebt over het onderzoek of de wijze waarop we met jouw gegevens omgaan, kun je deze stellen aan je begeleider of aan een van de onderzoekers:

- Nicole van Erp (Trimbos-instituut), [REDACTED]
- Jacques Verheijke (Hogeschool Utrecht), [REDACTED]

Als je niet tevreden bent over de manier waarop in het onderzoek met jou of jouw persoonlijke gegevens wordt omgegaan, dan kun je daarover contact opnemen met de projectleider: Marja van Bon (Trimbos-instituut), [REDACTED]

Alvast heel hartelijk bedankt voor je deelname.

Met vriendelijke groet,

Nicole van Erp, Jacques Verheijke, Marja van Bon

Bijlage 6 Toestemmingsverklaring Onderzoek Begeleid Leren

Toestemmingsverklaring Onderzoek Begeleid Leren MBO Utrecht

Hierbij verklaar ik deel te nemen aan het onderzoek naar de methode Begeleid Leren op het MBO Utrecht. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Trimbos-instituut, de Hogeschool Utrecht, het Nederlands Jeugdinstituut en het Verwey-Jonker Instituut in het kader van de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd Utrecht.

Door ondertekening van dit formulier verklaar ik dat:

- ik geheel vrijwillig deelneem aan dit onderzoek;
- ik de informatiebrief heb gelezen en eventuele vragen heb kunnen stellen;
- ik begrijp dat mijn keuze om wel of niet deel te nemen aan het onderzoek geen invloed zal hebben op de ondersteuning middels Begeleid Leren;
- ik begrijp dat mijn gegevens vertrouwelijk worden behandeld: wat ik vertel aan de onderzoekers wordt niet herleidbaar aan mijn begeleider(s) doorgegeven en mijn verhaal zal op geen enkele manier herkenbaar zijn in het uiteindelijke onderzoeksrapport;
- ik begrijp dat alleen na mijn toestemming geluidsopnames van de interviews worden gemaakt. De opnamen van de interviews en de bespreking in school over mijn begeleiding, worden uitgewerkt in een tekstbestand zonder naamsvermelding waarna de geluidsopnamen worden vernietigd;
- ik begrijp dat uiterlijk zes maanden na afloop van de gegevensverzameling al mijn naam en contactgegevens uit de onderzoeksgegevens worden verwijderd en vernietigd;
- ik begrijp dat ik op elk gewenst moment mijn toestemming kan intrekken zonder dat ik daarvoor een reden hoeft te geven;
- ik begrijp dat bij het ondertekenen van dit formulier ik expliciete toestemming geef om mijn gegevens te verzamelen en te gebruiken voor het onderzoek.

Naam: _____

Geboortedatum: _____

Handtekening: _____

Bijlage 7 Vragenlijst interview studenten

Interviewvragen Begeleid Leren Traject

Topiclijst

- Rol- en taakverdeling begeleiding
- Privacy en vertrouwen van de student
- Eigen regie en inbreng student
- Afstemming begeleiding en afspraken met de student
- Inhoud van begeleiding (gericht op mogelijkheden student)
- Duidelijkheid en toegankelijkheid van begeleiding
- Openheid en veiligheid
- Voorzieningen van school
- Stage begeleiding
- Tevredenheid begeleiding
- Suggesties voor verbeteringen

Rol- en taakverdeling begeleiding

1. Wie is er bij jou betrokken bij het Begeleid Leren project.
2. Merk jij dat je bij jouw mentor terecht kan wanneer jij hem/haar nodig hebt? Zo ja, waar merk je dit aan? Zo nee, wat mis jij?
3. Weet je welke wegen je moet bewandelen op het moment dat er zich dingen afspelen/ongeduidelijk worden

Privacy en vertrouwen van de student/ Eigen regie en inbreng student

4. In hoeverre kan jij een eigen inbreng geven en hoe wordt daarop gereageerd?
5. Vind je het prettig dat je deze steun vanuit school krijgt? (Bespreken in de context met de jongeren van Begeleid Leren)
6. In hoeverre heeft jouw privésituatie invloed op jouw schoolwerk?

Afstemming begeleiding en afspraken met de student

7. Welk cijfer geef jij de samenwerking van de mensen die jou helpen bij het project. (van 1 t/m 10 1 is erg slecht, 10 is uitstekend) Waarom?
8. Heb jij het gevoel dat school jou voldoende kan helpen? Zo ja, hoe merk je dat? Zo nee, wat mis je?
9. Hoe wordt er rekening gehouden met jouw wensen?
10. Worden er afspraken met jou gemaakt over waar je aan werkt?

Inhoud van begeleiding (gericht op mogelijkheden student)

11. Wat zijn jouw verwachtingen ten aanzien van de ondersteuning die je krijgt?
12. Welke doelen heb je afgesproken met jouw begeleider?
13. Bij welke vraag wil je nog geholpen worden?
14. Hoe helpt de school jou om het beste uit jezelf te halen? En hoe zet jij deze sterke kanten in?

Stage begeleiding

15. Wat kan jij vertellen over jouw stagebegeleiding. Is dit voldoende? Mis jij iets?
16. Hoe merk jij dat school en stage samenwerken?
17. In hoeverre kun je de theorie die je hebt opgedaan op school, toepassen in je stage beroepspraktijkvorming?

Voorzieningen van school - Tevredenheid begeleiding/ Suggesties voor verbeteringen

18. Als je de begeleiding een cijfer mocht geven (van 1 t/m 10 1 is erg slecht, 10 is uitstekend) welk cijfer zou dit dan zijn?
19. Als je één punt hoger zou geven, wat is er dan anders / beter?
20. Hoe zorg jij voor een fijne samenwerking tussen de begeleiding en jou?

Bijlage 8 Vragenlijst dossieronderzoek

Vragenlijst dossieronderzoek

Deze vragenlijst wordt ingevuld door SLB'ers/mentoren van het MBO en door de gezinswerkers van Lokalis welke zijn betrokken bij de begeleiding van de MBO-studenten die toestemming hebben gegeven voor deelname aan het onderzoek Begeleid Leren.

De vragen over kwaliteit en gebruik van het dossier (deel 1) hebben betrekking op de periode dat de MBO-student deelnam aan Begeleid Leren. De betrokken professionals beantwoorden de vragen individueel over iedere MBO-student die zij begeleid(d)en. De SLB'er/mentor beoordeelt de kwaliteit en het gebruik van het eigen dossier 'trajectplanner' en de gezinswerker van het MBO-buurtteam beoordeelt de kwaliteit en het gebruik van het eigen dossier 'gezinsplan/ondersteuningsplan'. Deze beoordelingen zijn subjectief, zodat het vooral belangrijk is om de onderbouwing van de beoordeling goed te noteren.

De vragen over participatie (deel 2) worden alleen door de SLB'er/mentor ingevuld.

Deel 1: Kwaliteit en gebruik dossier

Naam dossier:	☐ trajectplanner (MBO) ☐ ondersteuningsplan/gezinsplan (buurtteam)
---------------	---

Datum: juni 2019

versie 1.0 werkdokument
pagina 1 van 4

Naam document: 201906 def vragenlijst dossieronderzoek.docx

Trimbos-instituut

Vragen over de kwaliteit van het dossier

Nr	Omschrijving	Score					Argumentatie voor de score
		Zeker eens Eens	Green van beiden Onleem	Zeker onleem	Onleem	Zeker eens	
1	Het dossier bevat informatie over de overdracht bij binnenkomst	☐	☐	☐	☐	☐	
2	De hulpbehoefte van de student is duidelijk beschreven	☐	☐	☐	☐	☐	
3	De mogelijkheden én beperkingen van de student zijn duidelijk beschreven	☐	☐	☐	☐	☐	
4	Het dossier geeft inzicht in wat wél goed gaat met de student	☐	☐	☐	☐	☐	
5	Het dossier beschrijft duidelijk welke partijen bij de begeleiding van de student zijn betrokken.....	☐	☐	☐	☐	☐	
6	Het dossier beschrijft adequaat de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokkenen (student, school, hulpverleners en ouders).....	☐	☐	☐	☐	☐	
7	Het dossier bevat afspraken over de uitwisseling van informatie.....	☐	☐	☐	☐	☐	
8	Afspraken in het dossier zijn concreet en eenduidig beschreven	☐	☐	☐	☐	☐	
9	Het dossier bevat een goed stappenplan voor de student.....	☐	☐	☐	☐	☐	
10	Het dossier bevat adequate informatie over de terugkoppeling naar SLB en/of aangever	☐	☐	☐	☐	☐	
11	Het dossier bevat adequate informatie over maatwerk voor school en stage.....	☐	☐	☐	☐	☐	
12	Het dossier bevat informatie over tussentijdse evaluatie en bijstellingen	☐	☐	☐	☐	☐	
13	Het dossier bevat adequate informatie over nazorg	☐	☐	☐	☐	☐	
14	Het dossier is goed bijgehouden	☐	☐	☐	☐	☐	
Tot slot:							
15	Ontbreekt nog relevante informatie over de begeleiding van de student in het dossier? (meer antwoorden mogelijk)	☐ Ja, deze informatie staat alleen op papier ☐ Ja, deze informatie staat in een ander (digitaal) dossier ☐ Ja, deze informatie heb ik digitaal, niet toegankelijk voor anderen ☐ Ja, deze informatie staat nergens genoteerd ☐ Nee					

Datum: juni 2019

versie 1.0 werkdocument
pagina 2 van 4

Naam document: 201906 def vragenlijst dossieronderzoek.docx

Trimbos-Instituut

Vragen over het gebruik van het dossier

Welke personen hebben het dossier op welke wijze gebruikt? Voor iedere gebruiker tijdens de begeleidingsperiode de reden van het gebruik invullen (meer redenen mogelijk)

Functie(s) gebruiker	Reden gebruik					Omschrijving andere reden
	Inzien	Schrijven/vragen	Inhoudelijk beheer	Administratief/technisch	Anders	
☐ Student	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ Ouder/voogd	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ Docent	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ Mentor/SLB	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ Aandachtsfunctionaris Begeleid Leren	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ MBO-plus	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ MBO Buurtteam	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ Administratief/ICT	☐	☐	☐	☐	☐	
☐ Anders, namelijk.....	☐	☐	☐	☐	☐	

Datum: juni 2019

versie 1.0 werkdokument
pagina 3 van 4

Naam document: 201906 def vragenlijst dossieronderzoek.docx

Trimbos-Instituut

Deel 2: Vragen over participatie

Vragen over participatie

Voor iedere student invullen

Code student	
MBO-diploma gehaald?	☐ Ja ☐ Nee, zit nog op de opleiding ☐ Nee, heeft de school voortijdig verlaten

Voor iedere voortijdige schoolverlater invullen

Reden voortijdig schoolverlaten	☐ Heeft vooral te maken met psychische problematiek ☐ Heeft vooral te maken met andere redenen ☐ Niet bekend / weet ik niet
Is de student begeleid naar vervolg?	☐ Ja, naar werk ☐ Ja, naar andere opleiding ☐ Nee ☐ Niet bekend / weet ik niet

Datum: juni 2019

versie 1.0 werkdocument
pagina 4 van 4

Naam document: 201906 def vragenlijst dossieronderzoek.docx

Trimbos-Instituut

Bijlage 9 Methodebeschrijving dossieronderzoek

Dit deelonderzoek richt zich op de vraag of de inhoud van de dossiers relevant is en of de dossiers voldoende informatie bieden voor een goede afstemming tussen de begeleiders. Hiervoor zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. Wat is de kwaliteit (inhoud, volledigheid) van de dossiervorming in relatie tot het proces van begeleiding, inclusief een goede afstemming tussen de begeleiders?
2. Hoe is het gebruik van de dossiers? Wie houdt ze bij, wie heeft er toegang, wat zijn de afspraken en hoe ziet het er in de praktijk eruit?
3. Wat is het resultaat van de begeleiding in termen van participatie en verzuim

Om de dossiervoering te beoordelen is gebruikt gemaakt van de expertise van de professionals die in de dossiers gewerkt hebben. Dit zijn de aandachtfunctionarissen Begeleid Leren van MBO Utrecht en medewerkers van het Buurteam MBO van Stichting Lokalis. Zij hebben per student die zij begeleid(d)e(n) een vragenlijst ingevuld. De professionals hebben daarmee hun eigen dossiervoering beoordeeld en hebben daardoor op hun dossiervoering kunnen reflecteren.

In aanvulling op het vragenlijstonderzoek onder de professionals zijn de transcripten uit de casuïstiek besprekingen geanalyseerd die over de dossiervoering gingen.

Vragenlijst

Vanuit de thema's van de gezamenlijke visie op integrale hulp (de concept map, zie Hoofdstuk 2) is met de betrokken professionals een vragenlijst opgesteld met daarin 14 stellingen over de kwaliteit van de dossier (onderzoeksvraag 1). De stellingen konden worden gescoord op een 5-punts Likert-schaal (zeer oneens tot zeer oneens), waarbij deze score beargumenteerd diende te worden. Over het gebruik van het dossier (onderzoeksvraag 2) zijn vragen opgenomen naar het missen van relevante informatie over de begeleiding van de student in het dossier en naar het gebruik van het dossier (wie en waarom). Tot slot is er een vraag opgenomen over opleidingsstatus van de student (onderzoeksvraag 3). Deze vraag is alleen aan de BL'ers voorgelegd. De volledige vragenlijst is opgenomen als Bijlage 8. In juni 2019 is de vragenlijst via Limesurvey verstuurd naar de betrokken professionals. In totaal vulden de verantwoordelijke BL'ers de vragenlijsten in voor de 15 dossiers (Trajectplannen) van de studenten die ondersteund werden met Begeleid Leren. Van deze 15 studenten ontvingen 6 studenten ook ondersteuning van het buurtteam MBO. De betrokken gezinswerkers vulden de vragenlijst in voor de zes Gezinsplannen die op deze studenten betrekken hadden.

Analyse casuïstiekbesprekingen

De *transcripten* van de casuïstiekbesprekingen (zie Paragraaf 4.2) zijn in MAXQDA doorzocht op verschillende zoektermen om de tekstfragmenten te vinden die gingen over de dossiervoering. De zoektermen zijn samen met de professionals gekozen. Gezocht werd op de termen: 'dossier', 'traject', 'plan', 'planner', 'document', 'papier', 'digitaal', 'digitale', 'informatie', 'registratie', 'rapportage', 'schrijven' en 'schrijf'. Vervolgens zijn deze fragmenten gecodeerd volgens de negen thema's van de gezamenlijke visie op integrale hulp voor MBO-studenten met psychische problemen (de concept map, zie Hoofdstuk 2).

